

Silje Sønsterudbråten og
Mathilde Bjørnset

«It takes a village»

Evaluering av gruppeveiledning
for foreldre som er bekymret for
sine ungdommer

Fafo-rapport
2018:23

Silje Sønsterudbråten og Mathilde Bjørnset

«It takes a village»

Evaluering av gruppeveiledning for foreldre
som er bekymret for sine ungdommer

Fafo-rapport 2018:23

© Fafo 2018

ISBN 978-82-324-0453-7 (papirutgave)

ISBN 978-82-324-0454-4 (nettutgave)

ISSN 0801-6143 (papirutgave)

ISSN 2387-6859 (nettutgave)

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
Summary	13
1. Innledning	19
Oppbygning av rapporten.....	19
2. Bakgrunn	21
ICDP i Norge.....	22
Faglig og teoretisk fundament for ICDP	23
Hva innebærer foreldreveiledning basert på ICDP?.....	24
ICDP tilpasset foreldre til ungdom	26
3. Metode	31
Rekruttering av informanter.....	31
Metodiske vurderinger.....	32
4. Rekruttering av foreldre til veiledningen	35
Rekruttering lokalt – viktigheten av tillitsrelasjoner	35
Tillit avgjørende pga. manglende forankring.....	37
Minoritet i majoritet	39
Var det målgruppa som ble rekruttert?	39
Implikasjon – hva kan vi lære?.....	40
5. Implementering av foreldreveiledningen	43
Variasjon i implementering av tilpasninger	43
Tid og fleksibilitet i møte med foreldrene	50
Foreldreveiledning – et relasjonelt arbeid	53
Oppsummering – erfaringer med å implementere ICDP lokalt	66
6. Behov for foreldreveiledning	69
Behov for å snakke med andre	70
Behov for å få en bedre relasjon med og forstå ungdommen	72
Behov for kunnskap om normer for norsk barneoppdragelse	74
Behov for systemkunnskap	75
Oppsummert	76
7. Diskusjon	79
Matcher tilbudet behovet?.....	79
Hva skal til for å lykkes?	83
Referanser	86

Forord

Denne rapporten presenterer funn fra en studie som evaluerer utprøving av foreldreveiledningsprogrammet ICDP (International Child Development Programme) på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Veiledningen som evalueres, var en tilpasning av programmet for å treffe foreldre som var bekymret for ungdommene sine.

Vi vil takke for muligheten til å gjennomføre evalueringen og gjennom det utvide vår kunnskap og forskningsportefølje når det gjelder foreldreveiledning. Prosjektet hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten stor velvilje og imøtekommenhet fra lokalt ansvarlige, veiledere og foreldre som har deltatt i forsøkene. Vi har gjennom telefonsamtaler, besøk og observasjoner fått verdifull innsikt i erfaringene med gjennomføringen av dette forsøket. Takk til alle involverte. Og spesielt takk til foreldre som deltok i veiledning, og som delte sine bekymringer og erfaringer med å være foreldre til ungdom med oss. Mange kloke innspill har kommet i disse samtale, og vi vil takke for åpenheten.

Nevnes og takkes spesielt må også vår kontaktperson i Bufdir, Solvor Bäcklund. Takk for upåklagelig dialog og samarbeid underveis i prosjektet. Takk også til Grete Flakk for all praktisk bistand med å framskaffe kontaktinformasjon og logger, og ikke minst for raus deling av unik innsikt i ICDP og gode tilbakemeldinger på rapportutkast.

Helt til slutt en stor takk til våre kollegaer her på Fafo. Jon Horgen Friberg har vært intern kvalitetssikrer og har bidratt med glimrende konkrete, kritiske og motiverende innspill og forslag som utvilsomt har gjort rapporten bedre enn den ellers kunne vært. Bente Bakken har tålmodig koordinert alt det praktiske knyttet til rapportens siste fase og sørget for at den fikk sin endelige grafiske form. Språkkonsulentene har lest korrektur med stor presisjon og sørget for at rapportens språk og form har blitt løftet. Takk også til Akasie for engelsk oversettelse av sammendrag.

Gjenværende mangler og unøyaktigheter er forfatterens eget ansvar.

Fafo, juni 2018

Silje Sønsterudbråten og Mathilde Bjørnset

Sammendrag

Denne rapporten sammenfatter funn fra en evaluering av et forsøk med foreldreveiledning gjennomført 2017–2018 i ti utvalgte kommuner/ bydeler. Veiledningsforsøkets mandat var å gi et tilbud om gruppeveiledning til foreldre som var bekymret for sine ungdommer, men graden av bekymring og på hvilket grunnlag bekymringen var festet, var ikke spesifisert. Gruppeveiledningen var en utprøving av ICDP (International Child Development Programme) tilpasset ungdomsforeldre. Evalueringen bygger på intervjuer med foreldre, veiledere og kontaktperson for organiseringen av foreldreveiledningen samt observasjoner av tre veiledninger.

Grunnleggende sett illustrerer forsøket et poeng som ofte glemmes når utfordringer knyttet til ungdom adresseres – de har foreldre. Foreldre som ofte er i en posisjon der de kan utøve innflytelse, men som kan trenge støtte og veiledning for å klare å utgjøre en god forskjell. Et overordnet inntrykk fra evalueringen er at foreldre til ungdom i større grad opplever å stå alene i foreldreutfordringene sammenlignet med når barna var små. Foreldre med minoritetsbakgrunn som selv har begrenset nettverk i Norge kan oppleve denne ensomheten i foreldrerollen enda sterkere. Evalueringen underbygger behovet for å utvikle et tilbud om foreldrestøtte til ungdomsforeldre, og erfaringene fra dette forsøket viser at gruppeveiledning basert på ICDP kan være et fruktbart utgangspunkt for en slik satsing. Samtidig viser erfaringene at implementering av veiledning kan være utfordrende.

Pragmatisk rekruttering

Et hovedfunn knytter seg til rekrutteringen av foreldre til gruppeveiledningen. Da foreldre skulle nås lokalt, ble flere ulike rekrutteringsstrategier tatt i bruk. Noen steder rekrutterte man i hovedsak gjennom veileders arbeidsplass og institusjonelle tilganger og/eller veilederes mer eller mindre uformelle nettverk. Andre steder fungerte jungeltelegrafene som viktigste rekrutteringskilde – foreldre ble inkludert fordi de hadde fått kjennskap til tilbudet gjennom sine nettverk. Felles for alle de ulike strategiene er at rekruttering bygget på eksisterende tillitsrelasjoner. Dette var et tilbud som skulle

gis i en tidsavgrenset periode, og det var begrenset med ressurser knyttet til forsøket. Det var derfor svært begrenset mulighet for å involvere potensielle partnere i andre sektorer / deler av bydelene / kommunene enn den enheten der ansvaret for forsøket var plassert. Uten mulighet til å forankre prosjektet og dermed rekrutteringen i ulike deler av kommunen/bydelen (som barnevern, voksenopplæring, ungdomsarbeidere etc.) ble rekrutteringen pragmatisk gjennomført med utgangspunkt i allerede eksisterende tillitsrelasjoner.

Denne pragmatiske rekrutteringen ga en bredde i typen foreldre som ble rekruttert, fra foreldre med alvorlige bekymringer knyttet til sine ungdommer til foreldre som ikke uttrykte noen bekymring for sine ungdommer. Det er imidlertid ikke gitt at forsøket nådde ut til de foreldrene som hadde størst behov for veiledning. Fordi en overvekt av veilederne jobbet med integrering i sine respektive bydeler og kommuner, endte man dessuten opp med en tung overvekt av minoritetsspråklige foreldre, selv om disse i utgangspunktet ikke var definert som målgruppe. Kun i én veiledningsgruppe var det overvekt av foreldre med norsk som morsmål. Dette hadde implikasjoner for gjennomføringen, både når det gjaldt praktisk gjennomføring og hvilke temaer som ble vektlagt i ulike grupper.

Erfaringene fra rekrutteringen underbygger behovet for tverrsektoriell innsats over tid dersom man skal nå en spisset målgruppe av foreldre. Ungdomsforeldre er en gruppe uten naturlige møtepunkter sammenlignet med småbarnsforeldre som for eksempel jevnlig er i kontakt med helsestasjon, barnehage og skole. Det er grunn til å tro at en god og bred rekruttering av ungdomsforeldre derfor i enda større grad krever nettopp tverrsektoriell innsats der alle aktører som potensielt er i kontakt med gruppa, kjennet til tilbudet. Dette vil kun la seg gjøre dersom foreldreveiledningen tilbys over tid og slik gis mulighet for å forankres lokalt.

Implementering i tråd med ICDP, men variert bruk av tilpasningen

Veiledningen som tilbys fra Bufdir består av et standard ICDP-opplegg med særskilt tilpasning til ungdomsforeldre. Evalueringen av selve implementeringen av forsøket viser at samtlige veiledningsgrupper forholdt seg tro til ICDP som rettesnor i veiledningen. Det var imidlertid store sprik i hvor tro veilederne var når det gjaldt å gjennomføre veiledning i tråd med tilpasningene for ungdomsforeldre. Noen steder ble det tilpassede opplegget fulgt slavisk, andre steder ble det gjennomført mindre tilpasninger, og enkelte steder forholdt veilederne seg i liten grad til det tilpassede opplegget. Noe av årsaken til dette spriket ligger i mangel på skriftlige ressurser. Flere veiledere

opplevde å ha for lite skriftlig materiale å bygge veiledningen på i møte med ungdomsforeldrene. De strevde med å gjennomføre tilpasningene i praksis, og slet da særlig med å finne tilpassede hjemmeoppgaver som foreldrene kunne gjennomføre.

Knapp tid i implementeringen

En utfordring ved implementering av veiledningen var at tiden opplevdes for knapp. Dette var en utfordring alle veiledere beskrev i ulik grad. Dette hadde i all hovedsak tre forklaringer. For det første slet mange grupper med at enkelte foreldre ikke møtte opp i tide, slik at gruppa i realiteten ikke hadde like lang tid til rådighet som planlagt. For det andre hadde noen grupper større utfordringer med språk. Flere grupper hadde behov for tolking underveis eller mange gjentakelser for å få med seg det som ble sagt. Spesielt grupper som ikke var språkhomogene, strevde med å finne en god flyt på kommunikasjonen, noe som tok mye tid og gjorde at gruppene ikke kom gjennom alt som var planlagt. Til slutt opplevde veiledere at foreldre ofte hadde ønsker og behov for å snakke om andre temaer enn de som var satt opp, eller for å snakke lenger enn planlagt om enkelte tema. Dette kunne handle om personlige opplevelser knyttet til deres ungdom, ting som hadde skjedd i foreldrenes hjemland, eller et tema som ble opplevd som spesielt relevant eller kontroversielt og som det derfor var ønske om å diskutere mer inngående. Dette er sannsynligvis et grunnleggende dilemma for ICDP-veiledere som ikke gjelder disse gruppene spesielt. ICDP er ikke et manualisert program, og veilederne står relativt fritt til å forme opplegget som de ønsker. Denne friheten er intendert, og det er forventet at veilederne tilpasser opplegget til foreldrene som er til stede. Samtidig ligger det tydelige forventninger i hva som skal gjennomgås i løpet av en veiledningsrekke. At foreldres behov for veiledningen fra gang til gang ofte ikke er forenelig med opplegget som er planlagt, er en sentral utfordring for veiledere i ICDP og noe mange opplever som spesielt krevende.

Veiledning – et relasjonelt arbeid

Veiledning er grunnleggende sett et relasjonelt arbeid. En vellykket gjennomføring av ICDP er avhengig av etablering av tillit, både foreldre imellom og mellom gruppa og veilederne. ICDP gjennomføres alltid med to veiledere, og også relasjonen veiledere imellom påvirker gjennomføring.

Erfaringer fra dette prosjektet viser at det er et fortrinn at veilederne har veiledet sammen før. Videre antyder våre data at det er en fordel om veilederpar settes sammen av personer som er ulike langs akser som alder, kjønn,

etnisitet, språkbakgrunn og erfaring. Ser man på hvordan veilederdynamikken påvirker implementeringen, er det også svært sentralt hvor åpen veileder(ne) er for tilpasninger av ICDP. Vi ser nemlig at variasjonen i programtroskap ikke bare kan knyttes til manglende skriftliggjøring, men også veiledernes holdninger til endringene. Blant veiledere i dette forsøket, fantes det veiledere som kan karakteriseres som: i) *programtro veiledere* som fulgte opplegget slavisk, ii) *tilpasningsdyktige* veiledere som møtte tilpasningene med nysgjerrighet, motivasjon og søkte å justere underveis i tråd med oppleggets hensikt, og iii) *kritisk erfarne veiledere* som utviste en grunnleggende skeptisk holdning til endringene, og anså de som forslag mer enn et fast opplegg og valgte i ulik grad å se bort fra dem da de opplevde at egen erfaring ga et bedre grunnlag for å møte foreldrene.

Også relasjonen som oppstår mellom gruppa og veileder, påvirker implementeringen. En sentral faktor som påvirker denne relasjonen, er hvor åpen og sårbar veileder velger å gjøre seg når det gjelder å dele personlige erfaringer og utfordringer. Vi har inntrykk av at dersom veilederne er åpne og viser noe av seg selv som privatperson, vil dette smitte over på deltakerne som også vil ha lettere for å åpne seg om sine utfordringer. Videre påvirker språksammensetningen av gruppa dynamikken mellom veileder og foreldre, spesielt oppleves bruk av tolk som lite hensiktsmessig. Vårt tydelige inntrykk er at det er en fordel å sette sammen grupper der foreldre får snakke sitt eget morsmål med veileder, med andre ord at det i minoritetspråklige grupper så langt det lar seg gjøre bør brukes veiledere som deler gruppedeltakernes språk. Dersom det ikke er mulig å bruke tospråklige veiledere, er tolk et alternativ selv om vi altså identifiserer utfordringer knyttet til dette. Selv om deltakerne snakker norsk på et relativt høyt nivå, vil det i de aller fleste tilfeller gis et bedre veiledningstilbud dersom de får snakke morsmålet i gruppa.

En siste sentral faktor som påvirker gjennomføringen, er relasjoner som oppstår innad i gruppa. I enhver gruppe oppstår ulike roller, og vi finner at *internledere* – det vil si deltakere som er særlig aktive og tar en lederrolle internt i gruppa – synes å være avgjørende for hva slags dynamikk som oppstår. Dersom den personen som tar ordet først er åpen, sårbar og deler utfordringer, synes dette å være vel så avgjørende for dynamikken som oppstår i veiledningen, på samme måte som åpenhet hos veileder påvirker gruppedynamikken at veiledere åpner seg. I tillegg ser vi at kjønnsammensetning og det at foreldre opplever å ha lignende utfordringer som de andre, er sentralt for å få en gruppe der deltakerne får en god relasjon til hverandre.

Behov for foreldreveiledning blant ungdomsforeldre

Denne evalueringen så ikke bare på implementeringen av forsøket – datainnsamlingen vektla også å søke innsikt i behovene for foreldrestøtte blant ungdomsforeldre som i ulik grad er bekymret for sine ungdommer. Kun ved å adressere behovene for veiledning kan man vurdere om prosjektet kan anses som vellykket – treffer det målgruppas behov?

Basert på data fra intervjuer med foreldre primært og veiledere sekundært presenterer vi i denne rapporten fire sentrale behov blant ungdomsforeldre. To av de identifiserte behovene finner vi på tvers av foreldregruppene, mens to av behovene er det vi i rapporten omtaler som minoritetsspesifikke behov, da de knytter seg til kunnskapsbehov blant foreldre som selv er oppvokst i et annet land.

Det første overgripende behovet blant foreldre som deltok på veiledning, var et behov for å få en bedre relasjon til sin ungdom. Enkelte foreldre strevde med dette, mens andre opplevde relasjonen som relativt god. Felles var imidlertid et ønske om å gjøre relasjonene bedre. Dette var en grunnleggende motivasjon for deltakelse for de fleste foreldrene. Det andre behovet som er tydelig i våre data, er behovet for å møte andre foreldre i lignende situasjoner. Dette er i mindre grad et behov de opplevde å ha i forkant av veiledningen (med noen unntak), men et behov som mange oppdaget underveis og som understrekes sterkt i selvevalueringen av veiledningsprogrammet.

Blant foreldre med minoritetsbakgrunn som utgjorde hoveddelen av foreldrene som deltok på denne veiledningen, var det dessuten et stort behov for mer kunnskap. For det første beskrev mange et behov for mer kunnskap om normer for norsk barneoppdragelse og forventninger til foreldrerollen. Dette var ikke spesielt knyttet til det å ha ungdommer, selv om noen utfordringer knyttet til ungdomstid ble opplevd som særlig store, for eksempel grenser for alkohol, utetider og forhold på tvers av kjønn, herunder seksualitet. Mange opplevde at det i minoritetsmiljøene var en sterk myte at norske foreldre ikke satte noen grenser, og de beskrev en stor usikkerhet knyttet til om de var for strenge, og en utrygghet knyttet til ungdommenes livsverden. Opplevelsen av å ikke ha grep om norske forventninger var for mange kombinert med en mangel på (eller opplevelse av mangel på) systemkunnskap. Kunnskap om hvor de kunne søke hjelp, hva slags institusjoner som var sentrale i ungdommenes liv, og ikke minst kunnskap om barnevernets mandat og virkemidler ble av mange beskrevet som et stort behov. I noen tilfeller ble frykten for barnevernet kombinert med manglende innsikt i norske normer for barneoppdragelse (da spesielt ideen om at det ikke var lov å sette grenser) utslagsgivende for hvordan foreldrene utøvet foreldreskapet. Enkelte beskrev

hvordan dette gjorde at de hadde valgt andre foreldrestrategier enn dem de selv anså som riktige, på grunn av denne kunnskapsmangelen. Slike refleksjoner ble delt av foreldre som opplevde at de gjennom refleksjoner i veiledningen hadde oppnådd ny innsikt i nettopp dette.

Matchet tilbudet om veiledning foreldrenes behov?

Vi finner at dette tilbudet om ICDP tilpasset ungdomsforeldre møter foreldrenes behov for å møte andre i lignende situasjoner. Selv om dynamikken i de ulike gruppene varierte, står foreldrefellesskapet og metoden ICDP bygger på (veiledning gjennom felles refleksjoner i gruppe), fram som en sentral betingelse for suksessen.

Når det gjelder behovet for å bedre relasjonen til ungdommene, har vi ikke datagrunnlag for å kunne si noe om effekt og endring av relasjoner. Likevel finner vi på tvers av grupper at foreldre i ulik grad og på ulike måter beskriver bedring i relasjoner og bedring i hjemmesituasjoner som foreldrene selv knytter til ICDP-veiledningen.

Kunnskapsbehovet hos minoritetsforeldrene blir møtt i ulik grad på tvers av grupper. Enkelte grupper prioriterte minoritetsutfordringer, og krysskulturelt foreldreskap ble både beskrevet som og opplevd som en bærebjelke for veiledningen. I slike grupper ble både normer og forventninger til oppdragelse av ungdom, og innsikt i systemer som barnevern vektet. I andre grupper ble dette tematisert i liten grad. ICDP finnes i to hovedvarianter, en standardversjon og en minoritetsversjon. Dette forsøket tok utgangspunkt i standardversjonen. Her tematiseres minoritetsutfordringer i utgangspunktet i liten grad, og det avholdes færre møter. Med andre ord holdt enkelte veiledere seg tro til standardversjonen og tilpasningene, mens andre gjennomførte en veiledning som lå tettere opp mot minoritetsversjonen i form og innhold.

Summary

This report synthesises the findings of an evaluation of a pilot parental guidance programme conducted in the period 2017–2018 in ten sample municipalities/districts. The programme was aimed at parents who had concerns about their adolescent children and the intention was to test out a version of the International Child Development Programme (ICDP) that was adapted to the parents of adolescents. The evaluation is based on interviews with parents, counsellors and the contact person for the organisation of parental guidance, as well as observations from three counselling sessions.

This pilot project illustrates a point that is often forgotten when addressing challenges among adolescents – they have parents. Parents who are often in a position where they can exert influence, but who may need support and counselling to be able to play such a constructive role. A general impression from the evaluation is that parents of adolescents are more likely to experience parenting as a lonely task, compared to when the children were smaller. Parents with minority backgrounds who themselves have limited networks in Norway can experience this loneliness in parenting even stronger. The evaluation underpins the need to develop parental support of adolescents, and the experience from this pilot shows that ICDP may be a fruitful point of departure for such an initiative. At the same time, experience shows that implementation of guidance can be challenging.

Pragmatic recruitment

One of the main findings in the evaluation concerns the recruitment of parents. Several different recruitment strategies were employed to attract parents locally. Some places mainly recruited through the counsellor's workplace and institutional access and/or the counsellor's relatively informal networks. Elsewhere, word of mouth was the main source of recruitment – parents signed up after finding out about the service through their networks. Common to all the different strategies is that recruitment was based on existing relationships of trust. The service was to be offered for a fixed period and a finite level of resources were available for the pilot. The opportunities

were therefore very limited for involving potential partners in other sectors/parts of the districts/municipality outside of the unit that was responsible for the pilot project. With limited possibility for anchoring the project and thereby the recruitment in different parts of the municipality/district (such as child welfare, adult education, youth workers, etc.), recruitment was carried out pragmatically based on existing relationships of trust.

This pragmatic approach to recruitment resulted in a wide range of parents being recruited; from parents with serious concerns about their children to parents who did not express any concern about their children. Because a disproportionate number of the counsellors worked with integration in their respective districts and municipalities, the project ended up with a large overrepresentation of minority language parents, even though this was not expressly defined as a target group. Only one group held a counselling session for a group in which the majority of parents were Norwegian-speaking. This had implications for the project, both in terms of practical execution and the themes that were emphasised in the different groups.

The experiences from the recruitment reflect the need for stable efforts over time if the intention is to reach a specific target group of parents. Parents of adolescents as a group have few, if any, natural meeting point in the same way as parents of young children, who regularly meet at health centres, day care, schools etc. There is reason to believe that effective and broad-based recruitment of parents of adolescents therefore requires even more cross-sectoral efforts, where all entities who are potentially in contact with the group are aware of the service. This will only be possible if the parental guidance is provided over time and in a way that enables local anchoring.

Implementation in line with ICDP, but varied use of adaptations

The evaluation of the actual implementation of the pilot project finds that all counselling groups followed the guidelines of ICDP in the counselling. However, there were major disparities in how closely the counsellors' guidance followed the adaptations made for parents of adolescents. Some places slavishly followed the adapted programme, while others made minor adjustments, and in some places the counsellors hardly paid any attention to the adapted programme. The discrepancies were partly due to the absence of written resources. Several counsellors found they had insufficient written material to base the counselling on when meeting the parents, and struggled to carry out the adaptations in practice, particularly when it came to finding suitable tasks that the parents were to carry out at home.

Not enough time for counselling sessions

One of the challenges in carrying out the counselling was lack of time. This was a challenge that all counsellors described to varying degrees. There were essentially three explanations for this. First, many groups found that parents arrived late, which meant the group had less time than planned. Second, some groups experienced major language barriers. Several groups needed an interpreter or participants had to repeat themselves several times over. In particular, groups that were not homogenous in terms of language struggled to find a good flow of communication, which was time consuming and prevented the groups from covering everything that was planned. Finally, the counsellors found that parents often had the desire and need to talk about other themes than those set out, or wanted to talk about certain subjects for longer than planned. This could concern personal experiences related to their adolescent, things that had happened in their home country, or a topic that was perceived as particularly relevant or controversial that they wanted to discuss in more depth. This is probably a fundamental dilemma for ICDP counsellors that does not solely apply to these groups. The ICDP is not a manualised programme and the counsellors are relatively free to shape the programme as they wish. This freedom is intentional and it is expected that the counsellors adapt the programme to the parents present. At the same time, there are clear expectations of what should be covered during a counselling session. The fact that parents' counselling needs are not always compatible with the programme that is planned is a key challenge for ICDP counsellors and something that many find particularly demanding.

Guidance – relational work

At its core, the parental guidance programme entails relational work. Successful implementation of the ICDP depends on establishing trust between the parents and between the groups and counsellors. The ICDP is always conducted with two counsellors, and this relationship also impacts on how it is carried out.

Experiences from this pilot project show that it is an advantage if the counsellors have previously held counselling sessions together. Our data also suggests that it is better if counsellor pairs consist of people with different key characteristics, such as age, gender, ethnicity, native language and experience. In terms of how the counsellor dynamics affect implementation, the willingness of counsellors to adapt the ICDP is also crucial. This is based on experience showing that the variation in how closely the counsellors adhere to the adaptations is not only linked to the lack of written resources, but also

to the counsellors' attitudes to the changes. Some of the counsellors in this pilot project could be characterised as: i) *sticking closely to the adaptations* – those who slavishly followed the programme; ii) *adaptable* – those who were motivated by and curious about the adaptations and sought to make adjustments along the way in line with the intention of the programme; and iii) *critical experienced* – those who displayed a fundamentally sceptical attitude to the changes and only regarded them as suggestions as opposed to a set programme, and who chose in varying degrees to ignore the adaptations as they found that their own experience provided a better basis for the interface with the parents.

The relationship that is formed between the group and the counsellor also impacts on the implementation. A key factor affecting this relationship is how open and vulnerable a counsellor wishes to be in terms of sharing personal experiences and challenges. We have the impression that if the counsellors are open and show themselves to be a fellow human being this will rub off on the participants, making it easier for them to open up about their challenges. Furthermore, the language composition of the group also impacts on the counsellor-parent dynamic, and the use of interpreters in particular is considered to be fairly impractical. Our clear impression is that it is better to have groups in which parents can talk to the counsellor in their native language, in other words, minority language counsellors should be used in minority language groups as far as possible and the composition of groups should be based on language. If using bilingual counsellors is not an option, an interpreter is an alternative, even though we identify challenges related to this. Even where the participants speak Norwegian relatively well, the counselling is likely to have more impact if parents are able to speak their native language.

A final key factor that affects implementation is the relationships that occur within the group. In each group, different roles arise, and we find that the *internal leader* in the group largely determines the kind of dynamic that is formed. When the person who takes the initiative to speak first is open, vulnerable and shares their challenges, this seems to be just as crucial to the dynamic of the group as the openness of the counsellor. In addition, gender composition and that parents share similar challenges seems to be central for a fruitful group dynamic.

Need for parental guidance among parents of adolescents

This evaluation not only examined the implementation of the pilot project, the data collection also focused on seeking insight into the needs for parental support among parents of adolescents who are concerned about their children to varying degrees. Only by addressing the needs for counselling can we assess whether the project can be considered successful – does it meet the needs of the target group?

Based on data from interviews with parents and secondary counsellors, we present in this report four key needs expressed by the parents. Two of the needs identified are found across the parent groups, while two of the needs are what we refer to in the report as minority-specific needs, meaning that they are linked to the knowledge needs of parents who themselves grew up in another country.

The first general need among parents who participated in the counselling was a wish to improve the relationship with their child. Some parents struggled with the relationship with their children, while others perceived it as relatively good. Still, most parents shared a desire of strengthening the relationship as a basic motivation for participation. The second need that can be clearly identified in our data is the need to meet other parents in similar situations. This was not so much a need they had reflected on prior to the counselling sessions (with a few exceptions); however, it was given a strong focus in the self-evaluation of the programme.

Among parents with a minority background, which represented the majority of the parents who participated, interviews revealed a widespread desire for more knowledge. First, many described a need for more knowledge about norm of Norwegian child-rearing and expectations linked to parenthood. This was not particularly related to having adolescent children, although some challenges associated with the teen years were perceived to be particularly difficult, such as limits for alcohol, how late they should stay out at night and relationships between the sexes, including sexual relationships. Many described a pervasive myth in their minority communities that Norwegian parents did not set boundaries for their adolescent and shared feelings of insecurity on whether they were too strict. For many this insecurity was combined with limited institutional knowledge. Many expressed a desire for more insight into where parents can seek help, what kinds of institutions were important in their children's lives, and not least, knowledge about the child welfare authorities' mandate and policy instruments. In some cases, a fear of the child welfare authorities combined with lack of insight

into Norwegian norms for child-rearing (especially the idea that it is not acceptable to set boundaries) determined their parental strategies. Some described how this had made them choose different parenting strategies to those they considered to be correct, grounded in a fear that child welfare authorities might take their children from them. Such reflections were shared by parents who found that they had gained new insight into this through the group counselling.

Did the counselling service match the parents' needs?

We find that ICDP adapted for the parents of adolescents meets the parents' desire to interact and share parental challenges with other parents in similar situations. Although the dynamics in the different groups varied, the methodology that the ICDP is based on (counselling through shared group reflection) is thus a key factor in the pilot project's success.

With regard to the need to improve the parent-child relationship, the data does not provide a basis to make any claims about effects or changes in relationships. Nevertheless, we find across the groups that parents describe varying degrees and types of improvement to relationships and to the situation at home, which the parents link to the ICDP counselling.

The knowledge needs identified among minority parents was met to a varying extent across the groups. In some groups minority challenges, and cross-cultural parenting was both described and perceived as a cornerstone of the counselling. In such groups, norms, expectations and institutional insights (such as facts about child welfare authorities) were emphasised. In other groups, these topics were seldom raised. The ICDP is available in two main variants: a standard version and a minority version. This pilot project was based on the standard version, in which these topics are not covered to any great extent and where fewer meetings are held. In other words, some counsellors adhered closely to the standard version and the adaptations, while other counsellors' guidance was closer to the minority version in form and content.

1. Innledning

I denne rapporten skal det undersøkes hvordan et allment innrettet foreldre-veiledningsprogram basert på ICDP (International Child Development Programme) virker når det rettes mot ungdomsforeldre som i ulik grad og av ulike årsaker deler bekymringer for sine ungdommer. Veiledningen er et prøveprosjekt og er gjennomført i ti kommuner/ bydeler høsten og vinteren 2017–2018.

Basert på innhenting av erfaringer fra samtlige veiledere og kommuner som har vært involvert i pilotprosjektet, et utvalg foreldre og noen observasjoner av veiledningen tilbyr denne rapporten kunnskap om hva som kan være god støtte for bekymrede foreldre, utfordringer ved å skulle tilby dette til et bredere utvalg av befolkningen og betingelser for suksess i slike tiltak.

Målgruppa for piloten er primært ungdomsforeldre som i ulik grad er bekymret for ungdommene sine. Selv om minoritetsbakgrunn ikke var tenkt som et sentralt utvalgsriterium, har alle foreldregruppene, med ett unntak, bestått av foreldre med minoritetsbakgrunn. Erfaringene fra denne piloten har derfor kastet lys over de spesielle utfordringene knyttet til å oppdra barn og ungdom i et annet samfunn enn den man selv vokste opp i. Studien styrker derfor ikke bare kunnskapsgrunnlaget for ICDP-programmet, men bidrar med empirisk data om foreldreskap i et flerkulturelt Norge.

Oppbygning av rapporten

Etter innledningen følger en beskrivelse av ICDP som ligger til grunn for forsøket i kapittel 2. Her presenteres kort det teoretiske og faglige fundamentet for programmet, oppbygningen av et veiledningsløp og tilpasningene som er gjort i dette forsøket. Deretter følger en presentasjon av metodene som ligger til grunn for datainnsamlingen i kapittel 3. Når det gjelder delene av rapporten som presenterer funn, har vi valgt å starte med et eget kapittel om rekruttering og rekrutteringsutfordringer ved rekruttering av ungdomsforeldre (kapittel 4).

Så følger en del som handler om implementering av dette prosjektet (kapittel 5). Her ser vi nærmere på i hvilken grad rammene for ICDP og tilpasningene til dette forsøket rettet mot ungdomsforeldre har blitt fulgt. Videre peker vi på noen sentrale utfordringer for gjennomføringen knyttet til tid og dilemmaer om hvor fleksibelt forhold veilederne skal ha til opplegget i møte med foreldrenes behov. God foreldreveiledning er ikke bare avhengig av praktiske hensyn som tid og innhold, men det er grunnleggende sett et resultat av det sosiale samspillet som oppstår. Til slutt i kapittel 5 rettes søkelyset mot hvordan dette samspillet (mellom veiledere, mellom foreldre og mellom foreldre og veiledere) påvirker gjennomføringen av foreldreveiledningen.

Etter at tilbudet og variasjonen i tilbudet er presentert, går vi i kapittel 6 over til å se på brukernes behov, brukerne her forstått som foreldre med ungdommer. Med utgangspunkt i foreldrene ser vi nærmere på behovet for veiledning av ungdomsforeldre generelt og minoritetsspesifikke utfordringer spesielt.

I kapittel 7 ser vi behovene opp mot tilbudet og svarer på i hvilken grad tilbudet matcher behovet. Vi ser også nærmere på hva dette forsøket kan si oss om betingelsene for suksess i slike veiledningsgrupper – hva som skal til for å lykkes.

2. Bakgrunn

Høsten 2017 igangsatte Bufdir (Barne- ungdoms-, og familiedirektoratet) et forsøk med tilpasning av ICDP til foreldreveiledning av foreldre til ungdom det var knyttet bekymring til. Bakgrunnen for forsøket var anbefalinger i en rapport som evaluerte et forsøk der foreldreveiledning ble tilbudt foreldre til ungdommer som det ble knyttet bekymringer om radikaliserings til (Bråten & Sønsterudbråten 2017). Erfaringene og anbefalingene fra dette prosjektet viste at det var vanskelig å nå denne foreldremålgruppa (foreldre til radikalisert ungdom). Det ble anbefalt å tilby veiledning rettet mot foreldre med ulike bekymringer for sine ungdommer og at veiledning av ungdomsforeldre i større grad burde ses som et ledd i et allment forebyggende foreldrerettet arbeid og tilbys på samme vis som til småbarnsforeldre (Bråten & Sønsterudbråten 2017: 143). Dette prosjektet ble til i lys av disse anbefalingene og er på mange måter en oppfølging av dette første prosjektet med vekt på forebygging av radikaliserings. Bufdir formulerer målet med prosjektet som her er evaluert, som et prosjekt som har til hensikt «å finne ut om foreldreveiledning/ICDP egner seg for denne målgruppa, det vil si foreldre med (generell) bekymring for sin ungdom knyttet til faktorer som bruk av rus, mobbing, frafall i skolen, kriminalitet osv., og om vi også på denne måten fanger opp foreldre som har bekymringer for sin ungdom knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme.»¹ Prosjektet har en todelt målsetting: å styrke foreldre som strever med sine ungdommer på sitt vis, og gjennom dette bidra til å fange opp foreldre med mer alvorlige bekymringer som man ellers sliter med å komme i dialog med.

I dette bakgrunnskapittelet vil vi kort redegjøre for ICDP, foreldreveiledningsprogrammet som ligger til grunn for forsøket, og deretter orientere om de formelle rammene rundt dette konkrete prosjektet.

¹ Kilde: FOU-utlysningen som lå til grunn for denne evalueringen

ICDP i Norge

Prosjektet bygger på International Child Development Programme (ICDP) som er et gruppebasert foreldreveiledningsprogram ment for foreldre med barn mellom 1 og 18 år som ikke har noen kjente utfordringer. Målet med ICDP er å styrke barns oppvekstvilkår gjennom veiledning av deres omsorgspersoner. ICDP ble utviklet i Norge av professor Karsten Hundeide og professor Henning Rye på slutten av 1980-tallet. Etter utprøvinger i Norge og Etiopia fant programmet sin form gjennom 1990-tallet. I dag er ICDP introdusert i flere land og verdensdel, og i 2016 har ICDP aktiviteter i 43 land. I Norge har Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) en avtale med ICDP International, organisasjonen som forvalter programmet, om bruk og videreutvikling av programmet. Bufdir tilbyr opplæring i bruken av ICDP til alle landets kommuner i den hensikt å gjøre dem i stand til å gjennomføre foreldreveiledningsgrupper. Nasjonalt ble det i 1995 igangsatt et program for foreldreveiledning, initiert av Barne- og familiedepartementet (BFD). Dette nasjonale programmet, som bygget på ICDP, var et samarbeid mellom BFD, Sosial- og helsedepartementet og Kirke-, utdannings-, og forskningsdepartementet. Programmet ble først introdusert på helsestasjoner og i barnehager, og senere ble også skoler involvert (Bufdir 2016).

I tiden som har fulgt, er ICDP tilbudt i flere sammenhenger lokalt, både av helsestasjoner, barnevern, barnehager og institusjoner for barn og unge med spesielle behov (Rye 2002: 239). Norske kommuner oppfordres til å tilby ICDP universelt til alle foreldre, og til flyktninger og innvandrere spesielt, og målet er at programmet skal være et tilbud i alle landets kommuner (Bufdir 2016). Dette søkes blant annet stimulert gjennom en tilskuddsordning som kommuner kan søke for å gjennomføre foreldrestøttende tiltak. Tilskuddsordningen er ikke bundet til ICDP, kommuner kan også benytte midlene for å tilby andre typer foreldrestøttende tiltak (se Bråten & Sønsterudbråten 2016). I 2016 var det sertifisert om lag 3700 personer som kan gjennomføre foreldreveiledningsgrupper lokalt, det vil si at de har fått opplæring som ICDP-veiledere (Bråten & Sønsterudbråten 2016). Det er primært ansatte i ulike tjenester i kommunene som sertifiseres som veiledere (Bufdir 2016).

Ambisjonen som ligger til grunn for ICDP, er å gjøre det tilgjengelig for alle foreldre i Norge. Vi kan skille mellom foreldreveiledningsprogram rettet mot hele befolkningen (universelle foreldreveiledningsprogram), program som er rettet mot foreldre og familier som av ulike grunner antas å ha risiko for utfordringer i foreldrerollen (foreldreveiledning på såkalt selektert nivå), og program utviklet for å bistå familier med etablerte problemer (indikert

nivå). Eksempler på det siste er at barnet har fått en diagnose eller har atferdsproblemer, eller familier der foreldre sliter med rus, psykiske lidelser eller av andre grunner strever i foreldrerollen (såkalt indikert nivå). Grovt sett kan man si at de universelle programmene søker å forebygge omsorgssvikt og styrke foreldreskap generelt, mens programmene på selektert og indikert nivå søker å korrigere og forbedre foreldre–barn-relasjonen der det allerede er – eller synes å være – risiko for utfordringer. Historisk har tiltak satt inn for å støtte opp om foreldre hovedsakelig vært rettet mot familier med risiko eller der barna har kliniske diagnoser (Sherr et al. 2014).

Faglig og teoretisk fundament for ICDP

ICDP er bygget på en humanistisk verdiorientering. I håndboka som benyttes i opplæring av veiledere i programmet, vises det til den humanistiske tradisjonen innenfor psykologien, som oppstod i 1960-årene som et motsvar til forskning som hovedsakelig søker å forklare menneskelig atferd med naturvitenskapelig orienterte metoder (Bufdir 2016). Humanistisk psykologi legger vekt på at mennesker er meningssøkende og fortolkende vesener, og at vi må ta utgangspunkt i det enkelte menneskets, eller i dette tilfellet barnets, fortolkningsposisjon for å forstå dets atferd og kommunikasjon. Det sentrale for programmet er å bistå foreldre til å forstå barnet og dets intensjoner og justere seg til nettopp det.

ICDP er også bygget på innsikt fra forskning innenfor utviklingspsykologi, tilknytningsteori og klinisk erfaring, som understreker betydningen av samspillet mellom barn og de nærmeste omsorgspersonene gjennom oppvekst-årene (Hundeide 2007; Rye 2002). De siste 50 årene har forskning gitt stadig større innsikt i spedbarnets sosiale natur og avhengighet av sosial tilknytning for å kunne utvikle seg optimalt. Fra å se på barn som «blanke ark» har utviklingspsykologiens teori beveget seg til å se barn som aktive deltakere i kommunikasjon og interaksjon med verden rundt seg. De lærer om verden og sitt forhold til den gjennom relasjonen til andre mennesker (Rye 2002). Dette betyr at for å forstå barns utvikling må man også forstå det sosiokulturelle landskapet barnet lever i – dette beskrives som et kulturpsykologisk perspektiv på barns utvikling (Bufdir 2016). Denne interaksjonsorienterte forståelsen av utvikling ligger til grunn for de tre dialogene og åtte temaene for godt samspill som organiserer veiledningsprosessen i foreldregrupper (dette presenteres i detalj senere i kapittelet). Gruppeveiledning basert på ICDP vier oppmerksomhet til barnets emosjonelle utvikling, barnets kognitive og sosiale utvikling og betydningen av foreldres syn på barnet (Bjørnstad 2015; Rye 2002). Det grunnleggende målet er å hjelpe foreldre til å bli mer sensitive

overfor barnas behov og mer bevisste på hva som fungerer i relasjonen med barnet.

Hva innebærer foreldreveiledning basert på ICDP?

I standardversjonen av ICDP gjennomføres åtte gruppemøter, oftest med én møtekveld i uka eller annenhver uke. Disse ledes av to sertifiserte veiledere. I løpet av gruppesamlingene læres omsorgspersoner opp i tre typer «dialoger» som er viktige for å støtte opp om barns utvikling.

Den emosjonelle dialogen skal understøtte en god relasjon mellom barnet og omsorgspersonene, den meningsskapende dialogen skal styrke foreldrenes evne til å støtte opp om barnets kognitive og moralske utvikling, og den regulerende dialogen skal gi foreldrene verktøy for positiv grensesetting og hjelpe dem til å styrke barnets evne til selvregulering (av egen adferd).

Hvert av de åtte møtene tar for seg et tema for samspill knyttet til en av de tre dialogene. De åtte temaene er utformet som konkrete tips til hvordan godt samspill kan etableres. For eksempel er det å vise positive følelser og at man er glad i barnet, et tema som styrker den emosjonelle dialogen. Videre er det å hjelpe barnet til å samle oppmerksomheten sin rundt felles opplevelser noe som støtter opp om den meningsskapende dialogen, mens det å lære barn regler, grenser og verdier er en del av den regulerende dialogen.

Tabell 2.1 Tre dialoger og åtte temaer i ICDP

Den emosjonelle dialogen	Vis at du er glad i barnet ditt
	Se og følg barnets initiativ
	Ta del i barnets følelser
	Gi ros og anerkjennelse
Den meningsskapende dialogen	Felles oppmerksomhet – felles opplevelser
	Gi mening til opplevelser
	Lag sammenhenger
Den regulerende dialogen	Hjelp til selvhjelp
	a) planlegge
	b) støtte
	c) legge til rette
	d) sette positive grenser

Møtene er lagt opp dialog- og refleksjonsbasert der det forventes aktiv deltakelse fra foreldrenes side, både i gruppa og ved gjennomføring av hjemmeoppgaver mellom møtene. Et svært viktig prinsipp i ICDP er at foreldrene ikke skal instrueres. De skal inviteres til felles refleksjon og gjøres bevisste på sine

egne ressurser. Pålegg og instruering anses ikke som virksomt. Gjennom alle møtene adresseres omsorgsgiveres syn på barnet. Et grunnleggende mål for ICDP er å bidra til at foreldre/omsorgsgivere har en positiv oppfatning av barnet, at de forstår barnet som en person med utviklingsmuligheter, som de er glade i og kan «identifisere seg empatisk med». Det faglige utgangspunktet er altså at samspillet kvalitet er avhengig av omsorgsgivers definisjon av barnet. Dersom barnet oppfattes som for eksempel begavet og intelligent, vil det føre til at kvaliteten i samspillet og relasjonen med omsorgsgiver blir av en annen karakter enn dersom barnet forstås som å ha en svikt som vanskelig lar seg korrigere. Det vektlegges at det å lete etter det positive i barnet ikke alltid er like enkelt, men foreldre skal da hjelpes til å se det sårbare barnet som trenger foreldrenes omsorg, en strategi som kan være til god hjelp for å hindre at barnet bare blir oppfattet som krevende eller vanskelig.

Å bevisstgjøre foreldre på dette og legge til rette for refleksjon rundt hvordan negative syn på barnet kommer til uttrykk og kan snus, er derfor sentralt gjennom alle gruppesamlingene. Likeså er det et overordnet mål å påvirke foreldrenes forståelse av hvor viktig samhandlingen mellom omsorgsgiver og barnet er for barnets utvikling. I likhet med flere andre foreldreveiledningsprogram som er i bruk i Norge, kan ICDP defineres som «ressursorientert» – det vil si at veiledningen tar utgangspunkt i foreldrenes ressurser, altså deres sterke sider. Veiledningen skal ikke ta utgangspunkt i hva foreldre gjør feil, men bygge videre på det de gjør bra. Dette begrunnes med at ICDP søker å fremme omsorgsgivers oppfatning av seg selv om et kompetent og mestrende menneske.

Programmet er ikke såkalt «manualisert» – ved at det ikke foreligger en detaljert plan for hvert møte som veilederne må følge til punkt og prikke. Dette betyr ikke at veilederne står helt uten en plan når de gjennomfører en ICDP-gruppe, men at planen er mer åpen enn for de fleste andre foreldreveiledningsprogram. Boka veiledere gis opplæring basert på, omtales som en håndbok. Det ble gitt ut en ny håndbok for ICDP-veiledere i 2016 (Bufdir 2016).

Veilederens møte med foreldrene styres av sju prinsipper for sensitivisering, som er rettesnor når veileder formidler ICDP-temaene til foreldrene i gruppa (Bufdir 2016: 17). Disse sju prinsippene er:

1. etablere et nært og tillitsfullt forhold til omsorgsgiver
2. fremme en positiv og utviklingsfremmende oppfatning av barnet
3. påpeke og bekrefte det positive som omsorgsgiver allerede gjør
4. sette ord på hva som er godt samspill

5. aktivere omsorgsgiver med hensyn til oppfatningen av barnet og åtte temaer for godt samspill
6. dele erfaringer i gruppa
7. bruke en personlig og innlevende formidlingsform

I håndboka for veilederopplæringen presenteres eksempler, spørsmål og oppgaver veilederne kan benytte seg av. Det presenteres også en standardagenda for hvordan møter skal legges opp, med forslag til innhold i hvert møte, men det gis ingen streng instruksjon.

I håndboka til programmet understrekes det også at god implementering krever at programmet forankres hos ledelse i kommunale tjenester, at det legges til rette for at veileder kan bruke tid på programmet, at man skal legge vekt på motivasjon hos deltakere, ha en framdriftsplan, gjennomføre programmet strukturert og følge opp deltakere og veiledere om mulig.

ICDP tilpasset foreldre til ungdom

Programmet i Norge er utviklet som et universalforebyggende program, med andre ord er det utviklet for å veilede foreldre og familier som ikke har utfordringer av noen spesiell art. I denne piloten er programmet tilpasset til foreldre som er bekymret for sine ungdommer, altså det vi kan kalle en selektert målgruppe.

Det er ikke unikt at programmet tilpasses spesielle målgrupper. Foreldre med minoritetsbakgrunn har lenge vært en målgruppe, og det er utviklet en egen minoritetsversjon av programmet. Det har også vært gjennomført flere prosjekter for å tilpasse ICDP til omsorgsgivere for barn med funksjonsnedsettelse, foreldre i kriminalomsorgen og ungdomsforeldre (Bufdir 2016). Flere av tilpasningene har vært gjenstand for evalueringer. Forskning på ICDP er gjennomgått i detalj i tidligere publikasjoner og vil derfor ikke vies plass her (se Bråten & Sønsterudbråten 2016, 2017).

Det ble i 2007 gjennomført et pilotprosjekt i samarbeid mellom Bydel Grorud og ICDP Norge, der målet var å utvikle en ICDP-manual for omsorgsgivere med minoritetsbakgrunn som har ungdom. Dette skulle gjøres ved å holde ICDP-grupper. To slike grupper ble gjennomført, og erfaringene er samlet i en rapport (Schulerud & Friðjónsdóttir 2008). I rapporten beskrives prosessen med å rekruttere deltakere i detalj. Utfordringene de møter, er tallrike: å komme i kontakt med foreldre i målgruppa, purre på samarbeidspartnere som skal bistå, frafall etter at interesse er meldt, og å finne egnede lokaler. Selv skriver prosjektlederne: «Det er tankevekkende hvor lite fruktbart

rekrutteringsarbeidet var til tross for bruk av mye tid og ressurser» (Schulerud & Friðjónsdóttir 2008: 14). I evalueringen av dette forsøket gjennomførte forfatterne intervjuer med foreldrene før deltakelse og etter, i tillegg samlet de inn omfattende data fra gjennomføringen av gruppeveiledningen. Rapporten konkluderer med at tilpasningen til ungdomsforeldre var vellykket, og at manualen utviklet for dette prosjektet holdt mål (Schulerud & Friðjónsdóttir 2008: 64). Videre viser de til at samtlige foreldre som deltok, «utvidet egen refleksjonsevne knyttet til rollen sin som omsorgsperson» (Schulerud & Friðjónsdóttir 2008: 64). Forfatterne understreker at intervjuene av foreldrene ble gjort rett etter deltakelse i veiledningen, og stiller seg spørrende til om det er mulig å etablere varige endringer på bakgrunn av deltakelse i veiledningen, men er tydelige på at tilpasning av ICDP til ungdomsforeldre vil være en viktig utvikling av programmet.

Den nye håndboka for ICDP-veiledere har også et kort kapittel om veiledning for foreldre til ungdom (Bufdir 2016: 134–136). Program for foreldreveiledning, som bygger videre på de åtte temaene for godt samspill, har også utviklet en egen brosjyre for veiledning av ungdomsforeldre. Som vi skal komme tilbake til i denne rapporten, var dette et hjelpemiddel noen av veilederne i dette prosjektet lente seg på.

Tilpasningene gjort i dette forsøket bygger på det man kan kalle forløperen til dette prosjektet, pilotprosjektet der man søkte å komme i kontakt med og tilby veiledning til foreldre som var bekymret for at ungdommene deres trakk mot radikale holdninger og miljø (opplegget presenteres i Bråten og Sønsterudbråten 2017: 64–65). I all hovedsak ble samme opplegg lagt til grunn, med noe nedtoning av radikaliseringsfokuset. Det bør nevnes at søkelyset på radikalisering også ble nedtonet lokalt av veiledere i dette forsøket, og skillet mellom de to oppleggene er derfor ikke betydelig endret. Det ble likevel lagt til grunn ulike rekrutteringsstrategier da primærmålgruppa for de to forsøkene var ulik. Dette forsøket har en mindre spisset målgruppe, her skulle alle foreldre til ungdom som strever, inkluderes, ikke bare de som var bekymret for radikalisering.

Utgangspunktet for tilpasningen var standardversjonen av ICDP. Her legges det opp til åtte møter på 1,5 til 2 timer, fordelt på åtte kvelder/dager. Standardversjonen er basert på de åtte temaene for godt samspill og synet på barnet (se tabell 2.1). I denne versjonen er alle de tre dialogene i samspillet mellom foreldre og ungdom inkludert: den emosjonelle, den meningsskapende og den regulerende dialogen, men innhold og rekkefølge avviker noe fra standardversjonen.

På samme måte som med grupper for småbarnsforeldre skulle første møtet brukes til å skape trygghet og legge grunnlaget for en god gruppedynamikk.

Det andre møtets mål var å bidra til empatisk identifikasjon med ungdommen. Dette skulle gjøres gjennom felles refleksjon rundt foreldrenes egen ungdomstid og introduksjon av ny hjerneforskning som understreker at ungdommers hjerne ikke er ferdig utviklet før litt ut i 20-årene. Det skulle også reflekteres rundt hvordan man kan nå inn til ungdommen og normalisere vanskelige relasjoner mellom foreldre og ungdom.

Der det andre møtet skulle ha vekt på refleksjon rundt egen ungdomstid og utfordringer som er mer generelle på tvers av ungdomsgenerasjoner, skulle møte tre gå dypere inn i hva som kjennetegner denne ungdomsgenerasjonen, da med vekt på utfordringer ungdommer møter, herunder blant annet prestasjonspress, kroppspress, rusproblematikk, psykisk helse og radikalisering.

Da veiledningen var halvveis, skulle man i møte fire introdusere den emosjonelle dialogen. Den emosjonelle dialogen mellom foreldre og ungdom utspiller seg på andre måter enn med sped- og småbarn. I samspill med et lite barn er den fysiske nærheten framtrædende. Turtaking i lek og det å skape rom for nære og fortrolige samtaler er vesentlig. I den førspråklige perioden består kommunikasjonen for det meste av emosjoner uttrykt gjennom blikk, mimikk og kroppsspråk. Ros forekommer både direkte og indirekte. Schulerud & Friðjónsdóttir (2008: 46–47) beskriver godt hvordan ungdom er inne i en fase av livet hvor identiteten skal formes, og foreldre får en annen rolle enn i sped- og småbarnsperioden. De understreker at den emosjonelle dialogen derfor naturlig får et noen annet preg gjennom at det verbale språket får en annen plass og betydning. Foreldre kjenner egen ungdom best og vet hvilken form for ros hun/han vil kunne ta imot og profitere på, men likevel understreker Schulerud & Friðjónsdóttir (2008: 46–47) at ungdom i aller høyeste grad har behov for å bli sett og hørt, få bekreftelse på at de er elsket. Den fysiske nærheten blir mindre intens, mens det verbale får mer plass og betydning. Anerkjennelse kan også vises ved å lytte til, vise nysgjerrighet overfor ungdommens interesser og være til stede når hun/han tar initiativ til nære samtaler om viktige temaer. Tilpasningene i dette forsøket lå tett opp til en slik forståelse av den emosjonelle dialogen mellom foreldre og ungdom. I dette møtet der den emosjonelle dialogen skulle ligge til grunn, skulle foreldrenes betydning for ungdommens motstandskraft og levekår understrekes – med andre ord: Foreldre skulle hjelpes til å se ungdommen som noen som

trenger omsorg. Det skulle i dette møtet også reflekteres rundt hvordan foreldre best kan være en motvekt og korreksjon mot de utfordringene ungdom møter, som etter planen skulle bli gjennomgått i møte tre.

I møte fem og seks skulle veilederne introdusere den meningsskapende dialogen, som i dette forsøket omtales som den meningsskapende og utvidende dialogen. En meningsskapende dialog med mindre barn innenfor ICDP-rammeverket har som sitt formål å hjelpe barnet å samle oppmerksomhet, gi mening til barnets opplevelser og forklare. Mens den emosjonelle dialogen er særlig rettet mot andre mennesker, er den meningsskapende dialogen først og fremst rettet mot barnets omgivelser (Hundeide 2007: 44). I dette forsøket skal den meningsskapende dialogen altså ha vekt på ungdommens omgivelser og hvordan foreldre kan hjelpe ungdom med å forstå, gi mening og diskutere. Siden veiledningen skulle tilbys foreldre til ungdom det var knyttet bekymring til, skulle foreldrene styrkes i å hjelpe ungdom til kritisk tenkning og utvikle evne til å ta standpunkt basert på nyansert refleksjon. Dette var en sentral komponent da programmet ble utviklet, for å hjelpe foreldre som hadde ungdom som hadde radikale ideer og tankegods, men er også inkludert som en viktig rolle for foreldre til ungdom generelt. Foreldrene skal sammen reflektere rundt hvordan man kan få til gode samtaler om vanskelige temaer med ungdom, og øve på å stille åpne spørsmål og «rulle med motstand», en samtaleteknikk som åpner for dialog i situasjoner der uenigheten er stor.

De to siste møtene skulle ta utgangspunkt i den regulerende dialogen som handler om grensesetting. Grensesetting for ungdom gir andre utfordringer enn grensesetting for små barn, og i gruppa skulle foreldrene reflektere sammen om hvordan regulering av ungdommer best kan gjøres. Ifølge Hundeide (2007: 46) består regulering i å hjelpe barnet til å handle mer reflektert og strategisk enn det ville ha gjort ellers. Foreldrene skulle i de to siste møtene introduseres for ulike måter å støtte ungdommene sine på slik at de ble i stand til å regulere seg selv og klare å håndtere sterke følelser. Konseptet med «gradert støtte» skulle introduseres. Dette handler om at foreldre skal være med ungdommene i ulike prosesser uten å ta over, og trekke seg ut gradvis ved å se etter små tegn på framgang. Tanken er å gi ungdommene tillit til at de kan stå på egne bein. Til sist skulle foreldrene motta informasjon om hvem som kan hjelpe videre, hvor de kan henvende seg dersom de trenger ytterligere støtte.

3. Metode

Denne evalueringen ble gjennomført vinteren 2017–2018. På tidspunktet forskerne gikk i felt, var noen grupper avsluttet og noen pågående, men samtlige i sin siste fase. Datagrunnlaget for denne rapporten er både observasjoner av veiledningsgruppe og intervjuer med foreldre, veiledere og kontaktperson for organiseringen av foreldreveiledningen.

Veiledningsgrupper ble holdt i ti kommuner eller bydeler, og i alt ble det avholdt 13 grupper. Vi har gjennomført semistrukturerte telefonintervjuer med alle kontaktpersoner på de ti stedene, og vi har fått tilgang til veiledernes logger fra tolv av de tretten gruppene. Videre har vi intervjuet minst én veileder i hver gruppe enten på telefon eller ved oppmøte. For å få et variert datagrunnlag henvendte vi oss til fire steder med ønske om å observere selve veiledningen og invitere foreldre til fokusgruppeintervjuer eller individuelle intervjuer. Vi har observert tre veiledningstimer med foreldre og intervjuet foreldre i fokusgrupper fire steder samt intervjuet tre foreldre enkeltvis. I tre av fire fokusgrupper med foreldre har vi brukt tolk eller hatt med en tospråklig veileder. Til sammen gir dette ti intervjuer med kontaktpersoner for foreldreveiledning, 16 intervjuer med veiledere, der to ble intervjuet sammen, og intervjuer / fokusgruppesamtale med til sammen 24 foreldre. I alt består datagrunnlaget vårt av 33 intervjuer med til sammen 50 individer.

Rekruttering av informanter

Kriteriene vi brukte for å velge ut kommuner/bydeler der vi skulle gjennomføre observasjon, ble dels formet etter at vi gjennomførte intervjuene med kontaktpersonene. For det første fordret observasjon naturlig nok at ikke gruppene var avsluttet på det tidspunktet vi kunne gjennomføre dette. Videre ønsket vi noe variasjon i gruppene, og etter intervjuer med kontaktpersonene kontaktet vi grupper som varierte etter hvor lett det var å rekruttere til gruppene, nasjonaliteten til foreldrene og hvorvidt det var brukt en tospråklig veileder eller ikke. Vi kontaktet derfor grupper som oppga at rekruttering av foreldre var lett, og grupper som oppga at de hadde brukt lang tid på dette, og at det var vanskelig. Videre kontaktet vi en gruppe der foreldrene i hovedsak

var etnisk norske, en gruppe der foreldrene hadde ulike etniske bakgrunner, og grupper der foreldrene hadde samme etniske bakgrunn. Disse gruppene varierte også etter om det var brukt en tospråklig veileder eller ikke. Veilederne vi møtte, var svært imøtekomende og samarbeidet med oss så langt det var praktisk mulig. Ikke alle gruppene vi henvendte oss til, hadde mulighet eller trodde det var gjennomførbart å få besøk av oss, men vi endte med å observere tre veiledningsøkter på tre ulike steder. I forkant av dette sendte vi ut informasjonsskriv til veilederne, som viderebrakte informasjon om forskningsprosjektet til foreldrene om at det var frivillig å delta, og at dataene ville bli anonymisert.

Observasjon av grupper ga svært interessante data. Vi presenterte prosjektet og oss som forskere og informerte om at vi gjerne ville snakke med foreldre om deres erfaringer med foreldreveiledningen, enten i gruppe eller enkeltvis. Vi presiserte igjen muntlig at det var frivillig å delta, og at dataene ville bli anonymisert. Videre observerte vi gruppa uten nevneverdig innblanding. Etter observasjon meldte noen foreldre seg til fokusgruppe eller enkeltintervjuer på et senere tidspunkt. For å få et bredere datagrunnlag gjennomførte vi også fokusgrupper med foreldre der vi ikke hadde mulighet til å observere veiledningen mens den pågikk. Dette gjorde vi da vi besøkte to nye kommuner. I alle fokusgruppene og intervjuene spurte vi om samtykke til opptak og fikk det noen steder. Disse intervjuene er transkribert. Der informantene ikke ønsket opptak, tok vi notater underveis, som ble renskrevet kort tid etter møtene.

Metodiske vurderinger

Dette prosjektet er en prosessevaluering basert på erfaringsinnhentning fra samtlige forsøkskommuner/bydeler, der informantene våre er veiledere og foreldre som har deltatt i den aktuelle gruppa. Dette er ikke en effektevaluering av foreldreveiledningen som sådan, og dataene gir oss ikke mulighet til å vurdere ICDP opp mot andre eksisterende foreldreveiledningsmetoder. Det må også sies at det vil være svært krevende for deltakere i gruppa å kunne si noe om hva som kunne vært gjort annerledes, gitt at de ikke kjenner alternativene for dette. Denne metodeutfordringen strekker seg utover dette prosjektet og er en svakhet for evalueringer der brukeres synspunkter og refleksjoner står som nøkkelinformasjon. Oppgaven vår som forskere er å lytte til deres erfaringer og vurderinger og forsøke å sette dette opp mot innsikten vi har om ICDP som foreldreveiledningsmetode. Det kan være svært utfordrende for brukere av ulike tilbud eller ved ulike institusjoner å evne å vurdere noe de står midt i selv, der de ikke kjenner andre virkeligheter. Samtidig sitter

disse brukerne på essensiell innsikt som et evalueringsprosjekt ikke hadde blitt til uten. Noen av veilederne vi intervjuet, hadde erfaring og/eller kjennskap til andre foreldreveiledningsteknikker og kunne vurdere ICDP som metode opp mot dette. Disse innspillene var svært verdifulle og er det nærmeste vi kommer en sammenligning av metodikker.

Datasvakheter

En sentral datakilde i evalueringen har vært logger skrevet av veilederne. Det er store kvalitative forskjeller på loggene ført i pennen av veiledere. Loggen som skulle skrives, var ikke like omfattende som loggen som kreves i sertifiseringsprosesser. Bufdir utviklet en mal for loggene. Denne malen ble eksemplarisk utfylt av kun et fåtall av veilederne. Loggene vi har fått tilsendt av veilederne, har vært av ulik kvalitet og gitt oss ulik grad av innsikt i hvordan foreldreveiledningen har blitt gjennomført. Likevel har loggene utgjort et viktig utgangspunkt for intervjuene med veilederne og gjort det mulig å gå dypere inn i de konkrete erfaringene enn hva vi ville hatt mulighet til uten loggen.

Det har også variert hvor lang tid det har gått fra gruppene har blitt gjennomført, og til vi har gjennomført intervjuer med informantene, noe som vil tilsa at noen har erfaringene friskere i minnet enn andre. Noen intervjuer ble gjort rett etter gruppene ble holdt, mens andre intervjuer ble gjennomført en stund etter gruppa var avsluttet. Dette kan føre til skjevhet i hvilken informasjon vi har fått samlet inn, men vil også kunne gi verdifull variasjon i erfaringer. Der vi observerte foreldreveiledning, fikk alle foreldrene som var til stede, en invitasjon til å delta på en fokusgruppe eller til å gjennomføre et individuelt intervju med oss. Intervjuene er dermed basert på frivillighet og på at foreldrene selv henvendte seg til oss. Dette gjør at det er sannsynlig at vi har snakket med foreldre som finner det enkelt å dele erfaringer med fremmede, en egenskap som er sannsynlig at påvirker hvor mye man får ut av foreldreveiledning basert på gruppesamlinger. Dataene analyseres i lys av dette.

I en av fokusgruppene med foreldrene ønsket deltakerne selv at veilederne skulle være til stede. Dette kan ha påvirket hvordan de svarte om metoden og veilederteknikkene. Samtidig var ikke hensikten med fokusgruppene å kun få et kritisk blick på veilederne, men vel så mye refleksjoner rundt behov for foreldreveiledning, innsikt i gruppedynamikk og et blick på hvilke deler av ICDP-programmet de hadde opplevd som mest nyttige, og hva de kunne ha hatt behov for å gå dypere inn i.

4. Rekruttering av foreldre til veiledningen

Rekruttering av foreldre til foreldreveiledning er en kjent utfordring for kommuner som tilbyr foreldreveiledning, noe som blant annet er dokumentert i evalueringer av lignende forsøk (se for eksempel: Schulerud & Friðjónsdóttir 2008; Bråten & Sønsterudbråten 2017). I dette forsøket var foreldrene som skulle rekrutteres, de som hadde ungdommer det var knyttet bekymringer til, en målgruppe som ikke er lett å identifisere eller komme i posisjon til. I dette kapittelet vil vi presentere utfordringene de administrativt ansvarlige og veilederne møtte lokalt når det gjaldt å knytte til seg foreldre i denne målgruppa, hva som fungerte, og hvordan rekrutteringen påvirket hva slags foreldregruppe som til slutt mottok veiledningen.

Rekruttering lokalt – viktigheten av tillitsrelasjoner

Utgangspunktet for dette forsøket var som tidligere nevnt foreldre med ungdom det var knyttet bekymring til. Ulike strategier ble brukt for å komme i kontakt med foreldre som matchet denne beskrivelsen, men det som kjennetegner de som fikk til dette, var at rekrutteringen bygget på allerede eksisterende tillitsrelasjoner. Dette ble gjort gjennom flere ulike kanaler. I all hovedsak ble rekrutteringen gjennomført gjennom veileders nettverk, enten institusjonelle/profesjonelle nettverk knyttet til vedkommende arbeidssituasjon eller gjennom uformelle nettverk, for eksempel religiøse. Noen steder var også jungeltelegrafene avgjørende. Her var ikke tillitsrelasjonen knyttet til veileder eller ansvarlig for foreldreveiledningen, men til tidligere deltakere som snakket varmt om veiledningen.

Institusjonell tilgang gjennom veileder

Der gruppene var organisert gjennom voksenopplæringen, var foreldrene naturlig nok rekruttert fra skolens elever. Der veiledningen var organisert på denne måten, har også kontaktpersonen oppgitt at det ikke var noe problem å rekruttere foreldre som deltok i introduksjonsordningen, og at de hadde

hatt flere interesserte enn det var plasser på foreldreveiledningen. I disse sammenhengene har trolig de som rekrutterer, en stor fordel i arbeidet, nemlig at de kjenner og er kjent for elevene på skolen og de potensielle deltakerne fra før. Her har kontaktpersonen oppgitt at de selv så seg ut foreldre de mente passet best til veiledningen, etter vurdering av informasjon de allerede hadde om deltakerne etter å ha hatt de som elever, som antall barn og alderen på barna. Dette tilsier at det var en eksisterende relasjon mellom kontaktperson og foreldrene, noe som trolig fører til at foreldrene er lettere å rekruttere til foreldreveiledning. Foreldrene har en relasjon til rekrutterer og trolig tillit til at vedkommende vil de vel og vet at dette passer dem og deres behov.

Uformelle nettverk gjennom veileder

En annen vellykket rekrutteringsstrategi har vist seg å være når veilederne benytter seg av eget nettverk i rekrutteringen. Flere forteller om tospråklige veiledere som har oppsøkt foreninger eller moskeer de omgås til vanlig, og kontaktet foreldre her. Disse foreldrene forteller igjen at de ble med på veiledningen nettopp fordi de kjente og hadde tillit til vedkommende som rekrutterte dem, og at de ble rekruttert på et kjent og trygt sted. Noen forteller om veiledere som er svært engasjert i arbeidet sitt, og som møter opp hjemme hos foreldre de mener trenger en slik gruppe, og informerer både mor og far om hva dette innebærer. Der gruppa er satt opp til foreldre med en spesiell nasjonal bakgrunn, som mange av disse gruppene var, forteller også mange at muntlig presentasjon og informasjon om foreldreveiledningen var viktig. Dermed ble tospråklig veileder eller bruk av tolk viktig i rekrutteringsarbeidet, og mange hadde erfart at for eksempel skriftlig brev fungerte dårlig.

Jungeltelegrafene gjennom foreldre

Det som likevel trekkes fram som den aller mest vellykkede rekrutteringsstrategien, er den som går via «jungeltelegrafene». Mange oppgir at det har vært vanskelig å rekruttere foreldre til gruppa, men der de oppgir at det har vært en lett oppgave, forteller også mange at foreldre som har gått på foreldreveiledning hos dem tidligere, er den viktigste brikken i rekruttering av andre foreldre. Foreldre som er fornøyde med gruppa, forteller det videre til andre venner som har barn i deres nettverk, og disse foreldrene oppsøker veileder selv. Flere steder der de har holdt foreldreveiledning i en tidsperiode tidligere, enten denne konkrete typen av ICDP for ungdomsforeldre eller annen, lignende foreldreveiledning, forteller veiledere at rekrutteringen av deltakere nærmest går av seg selv. Får de rekruttert én forelder, er det lettere å rekruttere flere. De forteller også at når gruppa først er i gang, får de enda

flere henvendelser, og at de har blitt kontaktet av flere enn de har plass til. Noen steder har de opprettet en ekstra gruppe, andre steder må interesserte foreldre vente til neste gang foreldreveiledning holdes.

Felles kjennetegn – tillit

Disse strategiene for vellykket rekruttering vil likevel være vanskelige å adoptere for mange veiledere som verken har holdt på lenge eller har personlige nettverk å benytte seg av. Dersom tilbudet utvides, vil derfor mange ikke kunne benytte seg av disse metodene for vellykket rekruttering. Dette kan likevel brukes som et utvalgsstrategi for hvor gruppene burde organiseres. Å velge ut steder som har erfaring med lignende veiledningsgrupper, og som har nettverk å benytte seg av, vil gjøre rekrutteringsarbeidet lettere for mange. Det vil likevel være begrenset hvor mange slike steder det finnes, og som samtidig har rom til å starte opp en ny foreldreveiledningsgruppe.

Tillit avgjørende pga. manglende forankring

Utgangspunktet for prosjektet var å engasjere en rekke aktører i kommunene og bydelene og rekruttere tverrsektorielt. Ideen bak handlet om at ulike aktører i kommunen (politi, ungdomsarbeidere, lærere, barnevern) i ulik grad og på ulike måter vil komme i posisjon til ungdomsforeldre og slik kunne informere om og rekruttere til veiledningen. Rekruttering gjennom institusjoner lokalt er imidlertid tungt og fungerer ytterst sjeldent for slike prosjektbaserte tiltak. Det er rett og slett ikke nok tid eller ressurser til å forankre et slikt prosjekt hos andre enn de som skal gjennomføre opplegget. Dette betyr, som vi har vist til over, at hvilke foreldre som rekrutteres, defineres reelt sett av hvem som administrerer prosjektet i bydelen/ kommunen, og hvem som er veiledere. Det er altså en prosess som i aller høyeste grad er personavhengig. Dette betyr at for prosjekter som dette (med begrenset mulighet til nettopp å forankre det hos flere instanser) vil en spesifisert målgruppe være utopisk – det vil være store lokale forskjeller i hvor ulike veiledere og prosjektansvarlige har tilgang og tillit som igjen vil avgjøre hvem som rekrutteres inn.

Når det i tillegg er snakk om ungdomsforeldre som ikke treffes fast på helstasjon eller skole på samme måte som småbarnsforeldre, er utfordringene spesielt store – det mangler kort sagt potensielle rekrutteringsarenaer.

Likevel var det ikke slik at det var ingen som fikk til et vellykket tverrsektorielt samarbeid. SALTO- eller SLT-koordinator, det vil si den som koordinerer det rus og kriminalitetsforebyggende arbeidet opp mot barn og unge,

blir nevnt som en vellykket rekrutterer i tillegg til skole, helsevesen, barnevern og politi. Mange oppgir at de gikk bredt ut, men at de likevel hadde vanskeligheter med å rekruttere deltakere. På hvilken måte man gikk ut, varierer imidlertid og bidrar til å forklare hvorfor noen lyktes i dette og andre ikke. Det er for eksempel en vesentlig forskjell på de som sendte ut en e-post og lot det være med det, og de som var mer på og inviterte seg selv på interne møter for å informere om foreldreveiledningen. Å klare å koble på andre aktører for å sikre rekruttering handler om en investering.

Hvem veilederne tolker slike samarbeidspartnere til å være, vil avhenge av deres tolkning av målgruppa, og hvor de ser for seg å møte flest mulig av denne målgruppa. Samarbeid med skole har vært nærliggende for mange, men her fortelles det ofte om mindre vellykkede foreldremøter der enten få fra målgruppa møtte opp, eller få henvendte seg til dem etter presentasjonen av foreldreveiledningen. Når nærliggende samarbeidspartnere viser seg å ikke være like fruktbare som først antatt, utfordrer dette veilederne til å bli kreative, noe de evner i større eller mindre grad.

Det er ikke bare graden av tillit og hva slags arena som avgjør om man får til en vellykket integrering. Dersom foreldre skal overbevises om at deltakelse har noe for seg, må også formen og innholdet i informasjonen som gis, være god. En av våre informanter med bred erfaring i rekruttering av foreldre understreket viktigheten av hva man skulle si til de ulike for ikke å skremme dem bort. Vedkommendes erfaring var at foreldre ikke reagerte på ord som kunne tolkes som skumle, i like stor grad som potensielle samarbeidspartnere for rekruttering gjorde. Her ble det tolket som at det var lett å rekruttere foreldre dersom man fikk mulighet til å henvende seg direkte til dem, mens med potensielle samarbeidspartnere for rekruttering måtte man veie sine ord så de ikke ble skremt bort. En mulig konsekvens kan være at samarbeidspartnere naturlig nok vil tenke på hvordan det vil være for dem å skulle rekruttere til en slik foreldreveiledningsgruppe, og hvordan det vil bli oppfattet av deltakere som blir kontaktet av dem. En veileder som for eksempel jobber i kommunen og kontakter en forelder de mener passer for en slik gruppe, vil sannsynligvis bli oppfattet på en annen måte enn dersom henvendelsen kommer fra barnevern eller politi. Sannsynligvis vil det også i større grad oppfattes som frivillig å delta dersom henvendelsen kommer fra en veileder enn fra en barnevernsansatt. Veiledere som har brukt eget nettverk for rekruttering, forteller at de kontakter foreldre som har ungdom, og at dette også er inngangen deres. Å bli kontaktet av en bekjent av den enkle grunn at du har ungdom, setter deg i en annen vurderingssituasjon enn dersom du blir kontaktet av en ansatt på enten skole eller andre instanser fordi du har ungdom du er,

og har grunn til å være, bekymret for. Dette kan påvirke om foreldre som kontaktes, velger å møte opp på veiledningen eller ikke.

Minoritet i majoritet

På tross av at Bufdir ikke spesifiserte minoriteter som en målgruppe, er det rekruttert minoritetsforeldre i tolv av 13 gjennomførte grupper. Dette er påfallende og et resultat av rekrutteringen det er verdt å dvele ved. Det at man endte opp med en sterk overvekt av minoritetsforeldre, har to hovedforklaringer. For det første var det en uklarhet og variasjon på tvers av gruppene når det gjaldt forståelse av hvem målgruppa for dette prosjektet skulle være. Dette var, som nevnt over, et prosjekt som var nært knyttet til et foreldreveiledningsprosjekt gjennomført høsten 2015 – våren 2016 som søkte å rekruttere foreldre som var bekymret for at deres ungdom trakk mot radikale miljøer og var i ferd med å radikaliseres (se Bråten & Sønsterudbråten 2017). Mange av de samme kommunene og bydelene som var med i dette prosjektet, og mange av de samme veilederne ble engasjert til å gjennomføre veiledningen. Linken mellom de to prosjektene var svært tydelig i intervjuer med veiledere. Noen omtalte prosjektet som fase to og hadde en underliggende forståelse av at dette var samme opplegg som ble implementert et par år tidligere. Dette er ikke merkelig all den tid foreldregruppa som da ble rekruttert, ikke matchet målgruppa. De som deltok den gangen, var foreldre til ungdom det var knyttet ulik grad av bekymring til. Den gangen opplevde mange at ekstremisme var en utfordring som skulle forebygges i minoritetsmiljøer, noe som førte til en overvekt av minoritetsforeldre også da.

Minoritetsovervekten denne gangen handlet i mindre grad om en forståelse av behov, men mer om en (mer eller mindre bevisst) videreføring av typen «det fungerte å rekruttere somaliere sist – la oss prøve det samme igjen».

Likevel er denne overvekten av minoriteter primært et resultat av tillitsbasert rekruttering vist til over – veilederne som ble brukt, jobbet i sektorer der foreldre de hadde tilgang til, var minoritetsforeldre (norskopplæring), eller de hadde tilgang via sine nettverk (moskeer).

Var det målgruppa som ble rekruttert?

Målgruppa for foreldreveiledningen var foreldre til ungdom det var knyttet bekymring til. Hvor alvorlig bekymringen skulle være, var det ingen tydelige føringer på. Slik sett kan man argumentere for at forsøket delvis traff. Alle foreldrene som deltok på veiledningen, var ungdomsforeldre, men ikke alle delte en bekymring for ungdommen sin. Mange hadde det som kan betegnes

som en normal foreldrebekymring knyttet til de store livsendringene ungdommene skal gjennom i ungdomstiden, noen få oppga selv å ikke ha bekymringer knyttet til sin ungdom, men kun et mindretall hadde en uttalt og alvorlig bekymring knyttet til sin ungdom. En av gruppene skilte seg ut ved å ha foreldre med svært alvorlige utfordringer knyttet til ungdommene sine. Foreldrene i gruppa kom fra familier som strever med atferdsvansker, rusproblemer, sinneproblemer, skoleutfordringer og dårlige relasjoner. Dette var en av de få stedene som hadde lyktes i å forankre prosjektet og rekrutteringsprosessen hos andre aktører enn veiledere og administrativt ansvarlig. Rekrutteringen av denne gruppa ble gjennomført av den lokale SALTO-koordinatoren som igjen, som beskrevet over, baserte rekrutteringen på sine nettverk og kontakter der tillit allerede var etablert. Fordi foreldrene som kommer i kontakt med SALTO, har ungdom med kjente bekymringer, ble derfor gruppa sterkt preget av tunge og utfordrende saker.

Som vist til over ble hovedvekten av foreldre i de øvrige gruppene rekruttert gjennom norskopplæring for innvandrere. I noen tilfeller viste veileder til at det ble gjort en viss seleksjon, og at foreldre man trodde eller visste strevde mer enn andre, ble prioritert. Seleksjonen ble da gjort basert på veileders egne vurderinger, foreldre man hadde kjennskap til at strevde, ble spurt først. Men i de fleste tilfellene var sammensetningen av foreldre preget av mindre eller ingen bekymringer – foreldre med mer «normale» utfordringer i relasjonen med sine barn, som skoletrøtthet, relasjoner preget av masing, kjefting og irritasjon og bekymring for ungdommenes liv utenfor husets fire vegger uten at de hadde mistanke om alvorlige problemer.

Implikasjon – hva kan vi lære?

Erfaringene med rekrutteringen viser tydelig at det er en trade-off mellom forankring og spissing for å oppnå fruktbar rekruttering. Dersom det ikke er tid og ressurser til å forankre prosjektet i ulike sektorer og hos ulike aktører lokalt, som sammen har et bredt nedslagsfelt i foreldrepopulasjonen, kan man ikke spisse målgruppa. Likevel kan spissing av målgruppa være sentralt for å kunne gi et godt tilbud. Som vi kommer inn på senere i denne rapporten, er nettopp det å møte andre foreldre som strever med lignende problematikk, noe foreldre venter spesielt høyt i vurderinger av veiledning som tilbys.

Det er en realitet at rekruttering vil være pragmatisk og personavhengig dersom det ikke er tid og ressurser til å bygge opp eierskap til foreldreveiledningen som tiltak også hos andre. Som det har blitt pekt på over, vil da allerede etablerte tillitsrelasjoner være styrende for hvem man klarer å rekruttere, og hvilken profil de har.

Når man, som her, bruker veiledere som i hovedsak jobber med minoriteter, er det svært sannsynlig at man får en overvekt av minoritetsforeldre i veiledningen. Slike vurderinger og analyser kan det være nyttig å gjøre i forkant for å få et potensielt bilde på utvalgskriteriene til veilederne man engasjerer. Dersom veilederne som engasjeres, i hovedsak jobber med minoriteter, bør tilpasninger til spesielle målgrupper (som foreldre til ungdom) gjøres med utgangspunkt i minoritetsversjonen av ICDP.

Det er også nytte i å forberede de som vil sitte med ansvaret for rekruttering, som flere steder er veilederne selv, bedre på at rekruttering kan være en vanskelig og langdryg prosess. Mange uttrykte at de ble overrasket over hvor vanskelig det var, og at de måtte endre strategi flere ganger før de fikk nok deltakere. Det vil også være viktig å presisere at rekrutteringen sannsynligvis vil være enklere med tiden, når nettverk og jungeltelegrafene får gjort sitt (les: tillitsrelasjoner brer seg), men at de første rekrutteringsprosessene kan være en bøyg å komme over. En utfordring er at det mangler forskning og systematisert kunnskap om hva som er hensiktsmessige rekrutteringsstrategier. Mange sentrale spørsmål i rekrutteringsarbeidet finnes det derfor mange ulike svar på lokalt, og de som sitter med rekrutteringsansvar, må ofte kun bygge på de erfaringene man har gjort seg selv. Eksempler på slike spørsmål er for eksempel: Hvordan bør foreldre kontaktes, og av hvem, hvordan bør programmet presenteres for å skape forståelse og nysgjerrighet, hvordan kan man tilby veiledning uten samtidig å insinuere at foreldre ikke takler foreldreskapet? For å forbedre rekrutteringsarbeid og gjøre det mindre vilkårlig hvilke foreldre som får (vite om) tilbud om foreldreveiledning, og for å øke sannsynligheten for at foreldre som kunne hatt god hjelp av veiledning, takker ja, er det behov for å systematisk samle disse erfaringene.

5. Implementering av foreldreveiledningen

I kapittel 3 ble opplegget som ligger til grunn for dette forsøket, presentert. Det var imidlertid variasjon i hvordan opplegget ble implementert lokalt i de ti kommunene/bydelene. Dette henger tett sammen med rekrutteringen av foreldre (se kapittel 4), men det har også vært tydelige forskjeller i måten ICDP-veiledningen av ungdomsgruppene har vært gjennomført og ledet på.

I dette kapittelet vil vi først se på hvordan de overordnede rammene for ICDP farger gjennomføringen på tvers av kommuner og bydeler, men hvordan tilpasningene som ble gjort for å møte ungdomsforeldrenes spesifikke behov, ble implementert ulikt lokalt.

Videre går vi inn i et kjernedilemma for veiledning for slike foreldregupper, nemlig det man kan kalle «programtroskap» – hvor mye kan/skal man strekke seg på bekostning av opplegget for møte foreldrenes behov.

Til slutt ser vi på det som kan argumenteres å være foreldreveiledningens kjerne – det relasjonelle arbeidet. Den konkrete implementeringen lokalt avhenger av hva slags sosiale samspill som oppstår, både mellom veiledere, innad i gruppa og mellom veilederne og gruppa.

Variasjon i implementering av tilpasninger

Gjennomføringen av denne foreldreveiledningen skulle bygge på en tilpasset versjon av ICDP. Dette betyr, som forklart i kapittel 2, at innholdet i møtene skilte seg i noen grad fra et vanlig ICDP-opplegg, men at de overordnede rammene (åtte møter, to veiledere, tre dialoger) stod fast. Et sentralt funn i våre analyser av implementeringen av foreldreveiledningen var stor grad av programtroskap mot de overordnede rammene, men svært stor lokal variasjon i hvordan og i hvilken grad tilpasningene ble implementert.

Om gjennomføringen

- På tre steder er det gjennomført veiledning for to foreldregrupper, det har altså blitt gjennomført 13 foreldreveiledningsgrupper under paraplyen av dette prosjektet.
- Alle de ti bydelene og kommunene har, med ett unntak, avholdt alle åtte møtene med foreldre.
- De fleste gruppemøtene ble avholdt ukentlig på et fast tidspunkt, men noen grupper slet med å finne en tid som passet for alle, og måtte avlyse noen møter underveis. Dette gjorde at tidsrommet gruppene løp over, varierte noe.
- De fleste (8 av 13) veiledningsgruppene ble holdt i et skolelokale tilknyttet norskopplæring, og i noen tilfeller var ICDP-veileder lærer på den aktuelle skolen.

Som presentert i faktaboks over ble det alle steder avholdt åtte møter. Selv om det ble holdt åtte møter, var det ikke alle gruppene som fulgte opplegget som presentert i kapittel 3. Noen veiledere oppgir at de fulgte opplegget som var skissert, «slavisk», andre veiledere har mer eller mindre bevisst endret eller tilpasset opplegget lokalt, og i noen tilfeller har gjennomføringen av veiledningen skjedd nærmest frikoblet fra hele opplegget. I noen tilfeller handler det om veiledere som har stokket om rekkefølge og introdusert temaer i egendefinert rekkefølge.

Det overordnede opplegget for gjennomføring av veiledningene beskrives som likt og i tråd med ICDPs retningslinjer på tvers av grupper. Gruppene startet med småprat før hjemmeoppgavene ble gjennomgått, etterfulgt av introduksjon av nytt tema og felles refleksjon rundt dette.

Veiledning av ungdomsforeldre er en begrenset og ganske ny utvikling av ICDP. Det skriftlige materialet er derfor også betydelig tynnere enn det er for veiledningen for foreldre med yngre barn. Opplegget ble presentert for alle veilederne på et opplæringsseminar i forkant av piloten, og dokumentasjonen som ligger til grunn for veiledningen, er en PowerPoint-presentasjon med sju sider fra denne opplæringen. Flere veiledere opplevde at dette var for tynt å forholde seg til i gjennomføringen av opplegget. Det var imidlertid forskjell på hvor grundig opplæring de ulike veilederne hadde fått i forkant av implementeringen. Fordi dette forsøket bygget på det tidligere «radikalisering-prosjektet» der foreldre til radikaliseret ungdom ble forsøkt rekruttert,

hadde flere veiledere vært gjennom to opplæringsrunder med vekt på hvordan opplegget skulle tilpasses ungdomsforeldre. Spesielt veiledere som ikke var med på denne første runden, og derfor kun hadde fått opplæring én gang, opplevde å ikke ha kontroll på tilpasningene som var gjort. Dette betyr at grundig opplæring av veiledere kan kompensere for tynt skriftlig grunnlag. Å satse på opplæring framfor skriftliggjøring gjør imidlertid tilpasningene mer sårbare og mindre egnet for å rulle ut i større skala. Det optimale vil naturligvis være god opplæring med vekt på tilpasningene i kombinasjon med skriftlig materiale som tilbyr mer detaljer enn det som forelå i dette forsøket.

Fordi tilpasningene i liten grad var skriftliggjort og opplæringen ikke hadde kompensert for dette for alle, strevde mange veiledere med å finne en form, sensitiviseringsmetoder og hjemmeoppgaver de opplevde at fungerte. Veilederne hadde stor frihet til å forme innholdet i møtene, noe ICDP legger opp til. Enkelte veiledere viste til aktiv bruk av det som ble omtalt som «opp-
legget fra Tromsø», som viste seg å være en gruppe som hadde gjennomført ICDP for ungdomsforeldre i Tromsø, og som hadde delt opplegget og planene sine på seminaret. Det var likevel ikke alle veilederne som hadde tatt i bruk dette. Selv om det altså var noe ressurser tilgjengelig, beskrev de fleste at de måtte bruke tid til å finne filmer, oppgaver og form som passet for ungdomsforeldre – med ulik grad av hell.

Refleksjoner fra veiledere

Det var altså ikke en håndbok for hvordan vi skulle planlegge de åtte møtene for ungdomsforeldre. Vi tok utgangspunkt i en agenda som er gjennomført i Tromsø, og tilpasset denne, med fokus på de tre dialogene og ICDP-huset. Vi savnet en enda bedre beskrivelse av hva møtene burde inneholde, og hva vi skulle gjøre. Vi var usikker på om vi helst skulle følge ICDP-huset eller snakke fritt om det foreldrene ønsket å snakke om.

Vi er usikre på om vi har forstått hva denne tilpasningen er, er dette antall møter? Er det temaene fra Tromsø? Er det å følge ICDP-håndboken? Dette ble utydelig for oss. For oss har det vært viktig å bruke foreldrehverdag.no aktivt, både i forberedelse og gjennomføring.

Vi fikk et sånn kompendium med ting vi kunne bruke. Det var ikke så mye brukelig der. Men det med hjernen brukte vi mye. Det fikk vi med radikaliseringsprosjektet. Det kan man relatere til mange ting. Det at frontallappen ikke er ferdig utviklet. Det er jo viktig for alle foreldre å vite noe om. Det er veldig bra lærdom.

Hjemmeoppgaver – et eksempel på at tilpasningene var mangelfulle

Hjemmeoppgaver er en viktig metode i ICDP, og hvordan veilederne snakker om utfordringene med hjemmeoppgavene, illustrerer poenget om at opplegget var for tynt for flere av veilederne.

I ICDP handler hjemmeoppgaver om at foreldre får en konkret oppgave, gjennomfører den i praksis og observerer barnets reaksjoner. Deretter setter de hver for seg ord på det de observerer, deler erfaringen med andre og hører andre kommentarer. Erfaringer har vist at jo bedre deltakerne jobber med oppgavene hjemme og prøver ut temaene i praksis, desto større utbytte har de av opplegget (Bufdir 2016: 102). Det er forslag til hjemmeoppgaver i temaheftet «8 temaer for godt samspill», men håndboken understreker at veileder må tilpasse hjemmeoppgavene til gruppa og står fritt til selv å formulere andre oppgaver de finner mer egnet til gruppa. Gjennomgang av oppgavene kan gjøres på mange ulike måter. Noen velger å ta en runde rundt bordet der

alle får ordet, mens andre gir ordet fritt og lar foreldrene snakke spontant. Håndboken foreslår at i grupper der noen snakker mindre enn andre, kan man presentere gruppeoppgavene to og to (Bufdir 2016: 104).

I dette forsøket var det stor variasjon i gjennomføringen og opplevelsen av hvor viktig det var med hjemmeoppgaver. Kun i et mindretall av veiledningene som ble gjennomført (5 av 13), opplevde veilederne at gruppa hadde fått til dette med hjemmeoppgaver.

I ICDP er det [hjemmeoppgavene] en litt sånn bærende del. Jeg har aldri fått dette til å fungere. Det kan handle om oss. Jeg vet ikke. Kanskje det kan fungere på vanlig ICDP da de kan gjøre øvelser med små barn, men på ungdomstrinnet kan jeg ikke helt forstå poenget for de [ungdommene] er jo ikke så lette å få i tale. Det funket nok på en måte selv om de ikke forstod helt hva de gjorde. Men å gi en konkret hjemmeoppgave, det var vanskelig. De hadde glemt, eller så hadde de ikke hatt tid. Jeg tror det handler om at det er krevende å strukturere en hjemmeoppgave med ungdom. Jeg kjenner litt på det selv også. Det blir fort litt klinisk på en måte. Jeg er nok kanskje litt mer løs. Jeg er ikke så glad i det systematiske. Vi fletter det inn eller overser det litt [hjemmeoppgavene]. Vi har fokus på at det er en måte å være på overfor barna sine. Ikke at de skal ha øvelser. [...] Hundeide ville sikkert sagt at jeg tok helt feil. Men erfaringen er at hjemmeoppgaver ikke funker. (-Veileder)

Når det gjelder hjemmeoppgaver, var det et stort spenn i veiledernes erfaringer. Der enkelte gikk helt bort fra konseptet, var det også veiledere som understreket at de opplevde hjemmeoppgavene nærmest som selve kjernen i veiledningen. Veiledere med en slik oppfatning beskrev hjemmeoppgaver som noe de jobbet med fra første stund, fra første kontakten med foreldre der det ble informert om at det var hjemmeoppgaver som alle skulle gjøre, og at diskusjonen rundt disse var hovedinnholdet i gruppene, til selve gjennomføringen. Veiledere med et slikt syn brukte naturlig nok også mye tid på å forklare oppgaven for å sikre at alle deltakerne hadde forutsetning for å gjennomføre dem.

Det er ulike tanker om det med hjemmeoppgaver. Det å gå hjem og tenke gjennom det. [...] Det er viktig å legge listen for det. Det er jo noe med å ansvarliggjøre dem. De vet at vi går gjennom oppgavene neste gang. Det er viktig når man treffes så få ganger, at det foregår noe imellom. (-Veileder)

Noe av forklaringen på hvorfor noen opplever å mestre hjemmeoppgaver og andre ikke, handler om hva slags oppgaver de gir. En nøkkel for de som beskriver at hjemmeoppgavene fungerer, synes å være at de forsøker å lage oppgavene så enkle som mulig, slik at terskelen for å gjennomføre var så lav som mulig. Oppgavene handler gjennomgående om refleksjon og er ikke konkrete oppgaver som krever dialog med ungdommene. Det er et behov for å samle gode eksempler på hjemmeoppgaver som kan passe for foreldre til ungdom, og gjøre disse tilgjengelige for veiledere. I boksen på neste side er det samlet eksempler på oppgaver veiledere i dette forsøket opplevde som gjennomførbare, fruktbare og nyttige.

Et utvalg hjemmeoppgaver som trekkes fram som vellykkede

- Ta med et bilde av barnet som liten og som ungdom. Beskriv de fine sidene ved barnet på de to stadiene i livet.
- Vis interesse for noe ungdommen er opptatt av, som du tidligere ikke har vist interesse for – se ungdommens reaksjon. Reflekter rundt dette selv først, så i gruppe.
- Tenk på et godt møte med en voksen da du selv var ungdom – opplevde du deg møtt/forstått, hva gjorde den voksne som var bra?
- Si tre positive ting om ungdommen.
- Se deg selv i ukene som kommer. Når er du på det beste sammen med ungdommen din?
- Følg dere selv. Hva tror dere ungdommen deres tenker om dere? Spør gjerne ungdommen deres, men tål svaret.
- Gjør ting sammen med ungdommen deres som ungdommen liker – ikke hva dere bestemmer. Hvordan reagerte barnet?
- Ta med et bilde av ungdommen din. Det trenger ikke være tatt nylig, og du kan godt vise et bilde du har fra før av på telefonen din. Du kan eventuelt ta bilde av et bilde du har hjemme. Eller du kan tegne ungdommen din.
- Hvordan vil du karakterisere ungdommen din hvis du skal si noe fint om ham eller henne? Beskriv minst tre positive egenskaper, og/eller fortell en historie der ungdommen din oppførte seg på en måte som gjorde deg glad eller stolt.
- I ukene som kommer, start med setningen «jeg» når du går inn i dialog med ungdommen din i en konflikt. Si noe om dine egne følelser av situasjonen neste gang dere kommer opp i en konfliktsituasjon, og del erfaringene i gruppa.

Tid og fleksibilitet i møte med foreldrene

Veilederne har et opplegg de skal gjennom for hvert enkelt møte som er planlagt i forkant. Likevel er det ofte vanskelig å gjennomføre i praksis. En gjennomgående tilbakemelding på tvers av veiledere og foreldre handlet om tidsbruk. I de fleste gruppene som ble gjennomført, opplevde både veiledere og foreldre at det var for liten tid til å klare å gjennomgå opplegget som de etter planen skulle se på. Et illustrerende eksempel er en veileder som i intervju skal beskrive hva som ble gjennomgått på de ulike møtene, og om et konkret møte sukker og sier: «Vi rakk så å si bare hjemmelekse pluss å gi ny hjemmelekse.»

Dette har tre hovedårsaker: to praktiske utfordringer og et mer grunnleggende dilemma. De praktiske utfordringene handler om tid og språk, og den grunnleggende utfordringen handler om hvor tro man skal være til det planlagte opplegget i møte med foreldrenes behov – med andre ord hvordan veiledere skal løse veiledningens knappe rammer når foreldrene selv løfter temaer som både moralsk og praktisk er vanskelige å avvise.

Foreldre som ikke møtte til avtalt tid

En vanlig praktisk utfordring som går på tvers av de fleste gruppene, handler om oppmøte. Det har vært regelen snarere enn unntaket at ikke alle foreldrene møter hver gang. Likevel har det tydelig utviklet seg ulike terskler for hva som er gyldig fravær, og hvordan det skal meldes inn, og noen veiledere beskriver dette som en av de mest sentrale utfordringene i gjennomføringen. Dette gjorde at man ikke kom i gang i tide og derfor heller ikke kom gjennom det man skulle. Ved ett tilfelle ble et møte avlyst da kun én forelder møtte opp.

Fordi det ved hvert møte er noen som ikke har vært til stede i forrige møte, har veiledere endt opp med å bruke tid i starten på møter til å oppdatere de som ikke var til stede forrige gang. Dette oppleves ikke utelukkende som negativt hos verken veiledere eller foreldre da repetisjon av stoffet kan være etterlengtet, men det påvirker framdrift, og som vi skal se under, er det langt fra alle gruppene som klarte å komme gjennom det planlagte opplegget. Derfor endret opplegget seg ved at de endret tidspunktet for når de skulle snakke om hva, eller at noe måtte utgå fordi det ikke var tid etter at nye temaer var diskutert.

Når det gjelder oppmøtetidspunkt, henger dette sammen med rekruttering. Veiledninger som ble lagt til skoletid, og der opplegget ble godkjent som en del av introduksjonsprogrammet, synes å ha noe bedre erfaringer med at

folk møtte, og at de møtte i tide. Der gjennomføringen var lagt til andre steder og foreldrene rekruttert på andre måter, var det større variasjon og gjennomgående dårligere oppmøte. Å definere ICDP som obligatorisk og knytte det til skole eller introduksjonsprogram har imidlertid problematiske sider.² Det er et grunnleggende premiss for ICDP at deltakelse skal være frivillig. Bråten og Sønsterudbråten (2017: 13, 142) peker på behovet for å samle kunnskap og erfaringer med å knytte foreldreveiledningen til introduksjonsprogrammet. Et slikt arbeid bør også diskutere hvorvidt det er optimalt å gjøre det til en integrert del der det for eksempel føres fravær.

Språkutfordringer krevde tolking eller gjentakelser

Den andre årsaken til at tiden ble knapp, handler om mangel på felles morsmål. For noen grupper handlet dette om at tolking i praksis spiste opp halvparten av tiden, men for flere handlet det om at nye momenter, diskusjoner og gjennomganger måtte repeteres, språket måtte tilpasses, og det krevde mange runder for å få bekreftet at alle foreldrene hadde fått med seg det som ble gjennomgått.

Fordi prosjektet ikke var bygget på minoritetsversjonen av ICDP, var det ikke et krav til at en av veilederne skulle være såkalt minoritetsveileder. Seks av gruppene hadde derfor to norskspråklige veiledere som ikke snakket foreldrenes morsmål, fem av disse hadde kun foreldre med minoritetsbakgrunn i foreldregruppa. Gruppene var språkheterogene noe som gjorde bruk av tolk vanskelig. I tillegg oppfattet veiledere at foreldrene var sterke nok i norsk til å gjennomføre gruppa på norsk. I noen tilfeller definerte foreldrene selv språkkunnskapene sine som gode nok, men veilederne opplevde det som hemmende for gjennomføringen av veiledningen. Ved ett tilfelle ble en forelder tilbudt tolk underveis i løpet, men vedkommende takket nei, mot veilederens anbefaling. Andre veiledere opplevde det ikke som problematisk, men både beskrivelser og observasjoner viser at dynamikken i gruppene ble påvirket av at foreldrene ikke kunne snakke sitt eget morsmål. I noen tilfeller trakk enkelte foreldre seg tilbake og valgte ikke å delta fordi de ikke følte seg trygge nok til å dele på norsk. Ofte krevde også svake norskkunnskaper tregere pro-

² Introduksjonsprogrammet gir rett og plikt til deltakelse i jobbtrening / norsk- og samfunnsfagopplæring for alle nyankomne utlendinger mellom 18 og 55 år som har fått innvilget asyl, er overføringsflyktning eller familiegjenforent med en som har fått asyl / er overføringsflyktning. Rett og plikt gjelder for de som er bosatt i en kommune. Programmet kan vare i inntil 2 år, i særlige tilfeller i inntil 3 år (lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere).

gresjon da innholdet i de ulike møtene måtte gjennomgås saktere, med tilpasset språk og flere repetisjoner enn hvis de hadde fått snakket sitt eget morsmål.

Dilemma – hvor mye endringer underveis skal man tillate?

Den tredje og siste hovedårsaken til at tiden ble for knapp, handlet om at foreldrene selv tok opp temaer som veiledere opplevde vanskelige eller lite hensiktsmessige å avbryte. Dette kunne handle om enkelthendelser som foreldre hadde opplevd med sine ungdommer – framganger eller nedturer, det kunne handle om hendelser i foreldrenes hjemland (sikkerhetsutfordringer og ulykker) som opptok flere, eller rett og slett at den felles refleksjonen rundt noen temaer var vanskelig å mette, og at så mange hadde noe på hjertet at det ikke lot seg gjøre å gå videre.

I slike situasjoner blir veiledere stilt overfor et dilemma – skal de tviholde på opplegget og slik sørge for framdrift og at deltakerne faktisk får en innføring i de temaene de skal lære om – eller skal de la foreldrenes behov komme foran? Slike dilemmaer stiller store krav til veiledere. I boksen med sitater er det to eksempler på situasjoner der slike dilemmaer oppstod, og veilederne klarte å bruke avsporingen til å komme tilbake til ICDP-veiledningen uten å avvise foreldrene.

Vi oppsummerte forrige møte. Siden det akkurat hadde vært en stor bombeulykke i hjemlandet, var det naturlig å bruke noe tid på det. Flere kjente noen som var blitt drept i ulykken, så vi snakket om det. Det brakte oss over til Norge og forskjeller fra deres hjemland og til Norge, på godt og vondt. Sosial kontroll, barnevern og åpenhet med ungdommene ble tematisert. Hva gjør vi med ungdommene når vi slår? Hva gjorde det med deg da du ble slått? De kom med reflekterte og gode tanker rundt dette om å vise nærhet på en annen måte enn de pleier.

Det ble et noe spesielt møte denne kvelden. Da vi gikk igjennom hjemmeoppgaven, ble det veldig personlig for den ene moren. Hennes ungdom hadde drukket seg sanseløs og ble kjørt bevisstløs til sykehus. Vi lot henne fortelle da vi skjønnte at det var viktig for henne. Denne episoden kan ha vært vendepunktet for henne og datteren [og det ville vært feil om hun ikke fikk snakke om dette]. Hun reflekterte rundt at hun hadde klart i etterkant å være mor, vise kjærlighet til ungdommen og ikke begynne å kjeft.

Om man tar foreldres perspektiv i disse dilemmaene – slik vi vil gjøre i det følgende kapittelet – er det nettopp muligheten til å være fleksibel og ha rommet for å snakke og reflektere sammen som verdsettes. At rammene for veiledningen bygger tett på foreldrenes behov, at foreldrene kan gi innspill, og at det ikke oppleves som undervisning fra noen som kan, til noen som ikke kan, synes så være faktorer som er avgjørende for at foreldrene som deltok, opplevde det meningsfylt. Det er likevel opplagt behov for en balansegang, og et spørsmål blir jo hvor løst lagt opp en slik gruppe kan være og fremdeles kalles ICDP. Det er derfor viktig å ta dette dilemmaet på alvor og forberede veiledere i noe større grad enn i dag på hvordan slike situasjoner i praksis bør møtes, og hvor lite programtro det er greit å være i møte med slike behov. I den forbindelse kan det være relevant å bygge på gode eksempler og praksiser som allerede utøves i hvordan foreldres innspill kan trekkes inn i ICDP-rammene uten at foreldre føler seg avvist. Dette vil delvis kunne løses ved å legge opp til et høyere antall møter, men det er likevel sannsynlig at denne typen dilemma til en viss grad er uunngåelig når foreldre med behov for veiledning samles i grupper. Det er derfor god grunn til å styrke veiledere enda mer enn i dag på hvordan slike dilemmaer i de konkrete møtene med foreldre best kan løses.

Foreldreveiledning – et relasjonelt arbeid

God foreldreveiledning er ikke bare avhengig av praktiske hensyn – det er grunnleggende sett et resultat av det sosiale samspillet som oppstår. Sosialt samspill langs tre akser påvirker gjennomføringen: i) relasjonen mellom veiledere, ii) relasjonen mellom veiledere og gruppa og iii) relasjoner innad i gruppa mellom foreldrene.

Dette er relasjoner som gjensidig påvirker hverandre. Et veilederpar kan for eksempel fungere strålende i én gruppe og streve i en annen, eller relasjoner internt i gruppa påvirkes av måten gruppeveiledningen styres. De adresseres her separat som et strukturerende grep for å bedre presentere noen av de ulike dynamikkene som spiller seg ut innenfor rammene av ICDP-møtene.

Relasjon mellom veiledere

ICDP gjennomføres alltid av et veilederpar. Flere forhold kan påvirke dynamikken mellom disse, og dette vil påvirke gjennomføringen som helhet. Under vil vi presentere noen sentrale dimensjoner som påvirker samspillet mel-

lom veiledere: for det første hvorvidt de tidligere har samarbeidet om foreldreveiledning, for det andre hvor erfarne de er som veiledere selv, og til slutt hvor åpne de er for tilpasninger og bruk av nye innspill.

Tidligere samarbeid – et fortrinn

Det var ingen veiledningspar som oppga til forskerne i felt at samarbeidet var dårlig, eller at relasjonen mellom dem var det. Majoriteten av veilederne oppga at samarbeidet fungerte bra. Det var likevel ikke alle som var helt fornøyd med alle delene i dette samspillet, og opplevde det som problematisk. Ofte handler slik lugging i relasjonen om rollefordeling. Å skulle veilede sammen fordrer enten god planlegging med tydelig rollefordeling eller god kjemi der rollene faller naturlig. Vi snakket med veiledere som beskrev hvordan de hadde utviklet et dynamisk samarbeid der de kun ved et blikk kommuniserte at de ønsket at den andre skulle ta over. Og vi snakket med veiledere som opplevde at medveileder tok for mye plass, var for usynlig og bidro for lite, og veiledere som opplevde at de i møtene ikke mestret å fordele naturlig mellom seg. Å veilede sammen kan være krevende og noe man kan ha nytte av å jobbe seg inn i.

Mange av veilederparene hadde også veiledet sammen flere ganger før de gikk i gang med denne versjonen av ICDP, noe som har flere fordeler. Det å avholde ICDP-veiledning krever mye tid. Det krever forberedelse og diskusjon mellom veiledere, samtaler etter hvert enkelt møte og i dette tilfellet (fordi forsøket skulle evalueres) også loggføring i tillegg til selve gjennomføringen. En sentral fordel ved å ha jobbet sammen tidligere er at oppgavene med å forberede og gjennomføre veiledningen effektiviseres, det forekommer ofte en viss institusjonalisering av hvordan samarbeidet legges opp i praksis.

Erfaring og ulikhet – et fortrinn

Hva som avgjør veilederdynamikken, er et komplisert spørsmål uten tydelige svar. Det er likevel noen tilbakemeldinger som går igjen når erfaringene fra dette forsøket beskrives. Det synes å være et godt utgangspunkt at team består av minst én veileder med lang erfaring på feltet. I alle gruppene var det minst én veileder som hadde gjennomført flere foreldreveiledninger, og veiledere på tvers av grupper understreker viktigheten av at veiledningen kunne bygge på tidligere erfaringer. Flere hevdet at det nesten var en forutsetning for å lykkes med veiledning av foreldre til ungdom at de hadde veiledet foreldre i gruppe før. Veilederne forteller at det er en fordel med selvtilitt i oppgaven, og at trygghet ofte kommer med erfaringer. Dilemmaet om man skal være programtro eller følge foreldrenes behov som beskrevet over, ble for

eksempel beskrevet som mest problematisk av veiledere med kortere erfaring. Dette betyr ikke nødvendigvis at det er ønskelig med kun erfarne veiledere. Som vi skal komme tilbake til senere, er det i dette forsøket data som illustrerer at erfaring kan slå begge veier. Det er en risiko for at erfaring og selvtillit kan begrense muligheten for utvikling og viljen til å tilpasse seg nye opplegg.

Det er vanskelig å argumentere for en «best practice», men det er eksempler på god veilederdynamikk i flere par der veilederne hadde ulik erfaring med ICDP. Et eksempel er et veilederpar vi intervjuet, som bestod av en veileder med lang erfaring på feltet og en veileder som var relativt ny og ikke hadde vært borti ICDP som foreldreveiledningsmetode. Dette paret oppga at de dro nytte av hverandre; den nye veilederen fant stor hjelp i at den mer erfarne veilederen hadde et repertoar å trekke på, og den erfarne veilederen syntes den nye veilederen hadde nye og nyttige tanker og perspektiver å komme med. Nettopp viktigheten av å kunne tilby ulike perspektiver er noe som også går igjen når betingelser for god veilederdynamikk diskuteres. Med andre ord er det ikke bare erfaring som framstår som sentralt for å få til god veilederdynamikk. Veiledere ser ut til å fungere best når de besitter ulike egenskaper og er i stand til å utfylle hverandre.

Altså, det er alltid morsomt å ha gruppe når du har medveileder som du kan spille på. Og da er det jo ofte gøy å ha en som er veldig annerledes enn meg. Innvandrerbakgrunn, annen generasjon, mann – da blir det en annen dynamikk.

Dersom veilederne har ulike erfaringer eller bakgrunn å spille på i veiledningsgruppene, kan dette gi en ny dimensjon i veiledningen og større muligheter for at foreldregruppa identifiserer seg med veileder, noe som kan være en styrke og tillitsbyggende.

Veiledertyper – ulik grad av åpenhet for tilpasninger

Dette forsøket bygget, som presentert i kapittel 2, på en tilpasset versjon av ICDP som kun har blitt tatt i bruk én gang tidligere. Som tidligere nevnt ble disse nye tilpasningene etterfulgt av veiledere i ulik grad. Dette handler dels om at tilpasningen ikke var skriftliggjort, og dels om ulikheter veilederne imellom.

For å strukturere analysen av dynamikker og relasjoner i veiledningsgruppene har vi valgt å definere tre ulike idealtypiske veiledere: *den programtro*, *den tilpasningsdyktige* og *den kritisk erfarne*. Idealtipe er en analytisk konstruksjon som brukes i samfunnsvitenskapen. En idealtipe er basert på typiske egenskaper ved et sosialt fenomen, egenskaper som skiller en utgave av et sosialt fenomen fra en annen. Slik bidrar definisjon av idealtyper basert på empiriske data til å synliggjøre og begrepsfeste forskjeller som kommer fram i et empirisk materiale (se for eksempel Widerberg 2001: 123–125). Idealtyper er utviklet basert på et empirisk materiale, men de er ikke beskrivelser av virkeligheten. De er analytiske verktøy som kan bidra til å løfte fram forskjeller og hva disse handler om.

De idealtypiske relasjonene vi har definert, er basert på faktiske veiledere slik de og foreldrene har beskrevet seg selv og andre, sett i lys av loggene. Men idealtypene er ikke beskrivelser eller karakteristikk av veilederne som sådan. Få veiledere vil derfor med enkelhet plasseres inn i den ene eller den andre. Snarere kan en veileder kan passe inn i flere kategorier på ulike tidspunkter. Det å bruke idealtyper er med andre ord et analytisk grep for å synliggjøre mekanismer og forskjeller snarere enn en empirisk beskrivelse av veilederne. Vårt utgangspunkt for å definere de idealtypiske veilederne er bygget på forskjeller i beskrivelser av hvordan de forholdt seg til tilpasningene av ICDP, nærmere bestemt hvor åpne de var for å sette seg inn i, jobbe med og forsøke å teste tilpasningene.

En første type veileder vi møter i dette prosjektet, er de vi har valgt å kalle *de programtro*. Dette er veiledere som følger opplegget, men ikke gjør særlige tilpasninger basert på egen erfaring eller gruppens sammensetning. I samtaler med veiledere kom dette til uttrykk for eksempel ved at de oppga at de hadde «fulgt opplegget slavisk». Det opplevdes av flere veiledere at det var mindre rom for å tilpasse til foreldregruppa i dette forsøket enn i andre, fordi dette nettopp var et forsøk, som i tillegg skulle evalueres – med andre ord var det sentralt å få innsikt i om nettopp disse tilpasningene fungerte. Opplegget disse veilederne la opp til, ville derfor vært enklere å evaluere og sammenligne. Dette er veiledere som derfor selv gjør minst mulig tilpasninger og omorganisering. Der foreldregruppa ønsker å konsentrere seg om noe annet enn det programmet legger opp til, vokter de programtro, som tittelen henviser til, programmets oppbygning foran gruppens spesifikke impulsive behov.

En annen idealtypisk veiledertype, har vi valgt å kalle *den tilpasningsdyktige*. Dette er veiledere som har mye å trekke på fra tidligere grupper, men som også er svært interessert i den nye tilpasningen og søker informasjon fra

nye kanaler for å fylle opplegget med enda mer tilpasset innhold. Disse veilederne brenner for arbeidet sitt som ICDP-veileder og synes å ha en egen interesse av å følge med på utviklingen av ulike foreldreveiledningsmetodikker. Veilederne møter de tilpasningene som etterspørres, i tillegg til at de aktivt gjør egne vurderinger og nye tilpasninger i møte med foreldregruppa. Dette fører til at disse veilederne har laget til dels ulike opplegg for sine deltagere.

En siste type veiledere, som vi har valgt å kalle *de kritisk erfarne*, er en gruppe som gjerne har lengre erfaring med foreldreveiledning og opplever å mestre dette, men som er lite åpne for nye tilpasninger. Veiledere vi har møtt som har inspirert denne idealtypen, har stor selvtillit når det gjelder eget opplegg og vurderinger, og mener at de har god erfaring med å gjennomføre grupper på en bestemt måte. De har funnet en oppskrift som fungerer, og velger derfor å se bort ifra tilpasningene det var lagt opp til i opplegget utarbeidet av Bufdir. De har stor tro på eget opplegg og velger å bruke dette, noe som fører til at deltakerne møter et ICDP-opplegg som i liten grad reflekterer tilpasningene som ligger til grunn for dette forsøket. Det er sannsynlig at veiledere med erfaring og liten åpenhet for nye tilpasninger i stor grad vil gi det samme type tilbudet om foreldreveiledning uavhengig av hvilke tilpasninger som er tiltenkt veiledningen.

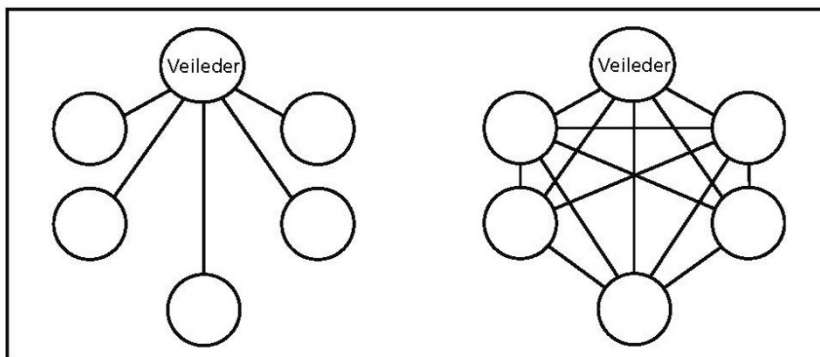
Blant veilederne som har hatt en rolle i dette forsøket, ser vi en overvekt av de to første typene av veiledere, men det er også innslag av veiledere av den tredje typen. At veiledere møter et tynt skriftlig grunnlag på ulikt vis, fører til at oppleggene som er brukt på de forskjellige stedene, er ulike, noe som kompliserer en evaluering og sammenligning. Med utgangspunkt i denne erfaringen er det likevel tydelig at dersom foreldreveiledning til ungdomsforeldre skal tilbys i større skala, vil det være behov for et mer detaljert opplegg. Programtro veiledere kan styrkes ved å tilby mer skriftlig materiale å støtte seg til, og kritisk erfarne veiledere bør ha tydeligere føringer for hvordan tilpasningene skal innføres dersom det skal sikres at opplegget gjennomføres mer i tråd med intensjonene. Videre bør det jobbes med å motivere veiledere til åpenhet og nysgjerrighet for foreldreveiledning og understreke ICDP som en dynamisk metode med utviklingsmuligheter.

Relasjon mellom veiledere og gruppa

Det vil alltid variere fra gruppe til gruppe hvordan samspillet mellom deltakerne og veilederne fungerer. Schulerud & Friðjónsdóttir (2008: 34) trekker veksler på forskning på gruppedynamikker i sin gjennomgang av erfaringene

med foreldreveiledning og viser til at det i gruppesammenheng fort vil utvikle seg én av to primære kommunikasjonsmønstre: enten at deltakerne forholder seg til primært til veileder, og at kommunikasjonen i gruppa går mellom hver deltaker og veilederen (til venstre i figuren), eller at foreldrene i større grad henvender seg til hverandre, men likevel i samspill med veilederne (til høyre i figuren).

Figur 5.1 Figurene er hentet fra K. Heaps bok *Gruppete metode for helse og sosialarbeidere* (2005: 26). Gjengitt i Schulerud & Friðjónsdóttir (2008: 34).

I ICDP er det et mål at deltakerne i størst mulig grad skal henvende seg til hverandre og fungere som medveiledere. Gruppene har som ambisjon å være refleksjonsfellesskap under veiledning av ICDP-sertifiserte veiledere.

Denne studien har gitt oss innsikt i interaksjonen som oppstod i noen av gruppene gjennom observasjoner. Ellers bygger vi på indirekte data basert på beskrivelser fra veiledere og foreldre. I dette datamaterialet gjenfinner vi begge typene samspillsmønstre. Årsaken til at ulike samspillsmønstre oppstår, har åpenbart en rekke potensielle forklaringer. Vi vil her trekke fram to forhold som synes å være sentrale. For det første framstår graden av åpenhet fra veileders side som en viktig forklaringsvariabel, og for det andre spiller gruppas språksammensetning en rolle.

Ulik grad av åpenhet fra veileder

Temaer som løftes i ICDP-veiledningen, er ofte svært intime og utfordrende. En sentral utfordring for veilederne er derfor å skape tillitsrelasjoner som gjør at deltakerne føler seg komfortable nok til å dele disse utfordringene med gruppa. I samtaler med veiledere som fikk til en slik åpenhet, kom det

fram at et flertall hadde et bevisst forhold til selv å gjøre seg sårbar tidlig i veiledningen, gjennom å dele sine erfaringer. Erfaringer som trekkes fram, kan være utfordringer de opplever eller har opplevd enten i egen oppvekst eller i oppveksten til barna eller barnebarna sine. Det sentrale synes å være å etablere seg som et feilbarlig menneske som selv kan streve med relasjoner til barn/ungdom, og som et helt menneske med sterke og svake sider. Å by på seg selv, på godt og vondt, er også noe som trekkes fram som styrker i foreldreintervjuer.

Hvorfor vi fikk til denne åpenheten? Det er fordi vi to som er veiledere, snakker om utfordringer vi har. Om å være et menneske. Jeg snakker om at jeg ble mobbet litt når jeg var ung. At jeg hadde foreldre som var annerledes, og at jeg vokste opp med søsken som strevde psykisk. Jeg har noe jeg kan bruke. Det er sånn livet er. Det er ikke bare sydenferier og påskeferier. Jeg har gode erfaringer med å by litt på meg selv. Om ting er vanskelige, så er det ikke det alltid. Man står jo der og kan velge å ikke slippe de inn. Men det er viktig å by på litt av de utfordringene vi har. Jeg var for eksempel veldig utprøvende som ung og kunne ha havnet på begge sider. Dette toucher jeg også ofte inn på. Det er litt privat, ja, men det er ikke noe jeg ikke ville sagt til andre. Det er jo også noe Henning Rye understreker – at man skal ha fokus på hvordan var det når vi vokste opp. Vi har kanskje vært for dårlige på hvem er jeg, og hvor kommer jeg fra – og hvordan påvirker det oppveksten til barna våre.

Vi brukte mye tid på å bli kjent for å skape tillit. En veileder delte en del om sine utfordringer med sin egen ungdom hjemme og erfaringer med å ikke beherske koder og språk da hun selv var innvandrер. [...] Vi var opptatt av å ta de godt imot, være interessert, poengtere at vi alle er ungdomsforeldre, og at vi alle har utfordringer, at vi alle har taushetsplikt, og at vi vet at alle har gode intensjoner.

Sitatene illustrerer hvordan et flertall av veilederne var klare på at de måtte dele sine utfordringer med gruppa for at gruppa skulle dele sine. Det understrekes at ICDP ikke er en mal for hvordan barneoppdragelse skal gjøres, men verktøy foreldre kan bruke på sin måte i sine utfordringer. Derfor er det viktig for mange veiledere å ikke framstå som perfekte og profesjonelle til enhver tid, men også vise at de er mennesker som alle andre som gjør feil og har mangler.

Likevel har vi gjennom observasjon og intervjuer identifisert et spenn i hva veiledere legger i det å være åpen med gruppa, både med hensyn til hva som deles, og når. I et utvalg av gruppene beskrives det i logger og samtaler med veiledere at det tok noe tid før foreldrene åpent delte erfaringer. Ofte etter to eller tre møter beskrives det hvordan det «løsner» i kommunikasjonen i gruppa. I intervjuer med veiledere om nettopp denne utviklingen viser det seg svært ofte å henge sammen med at også veileder ventet med å dele sine utfordringer. Det tar rett og slett tid også for veilederne før de blir trygge og åpner opp. Dette er forståelig, men det kan potensielt ha konsekvenser for gjennomføringen. Med kun åtte møter forteller mange om at det er for kort tid når et par møter går med før åpenheten er der.

Med dette som bakteppe kan det være god grunn til å legge vekt på hvordan man kan bidra til at tillit skapes raskere. Og våre data antyder at dersom veileder forbereder seg på å utvise sårbarhet, ufeilbarlighet og utfordringer tidlig, vil det kunne påvirke etableringen av slike tillitsforhold.

Språksammensetning

Et flertall av veilederne mente at det er en stor fordel, om ikke forutsetning, at deltakerne får reflektere rundt temaene i veiledningen på eget språk. Temaene som skal diskuteres gjennom veiledningen, er både kompliserte (ungdomshjernen), abstrakte (å se barnet empatisk) og intime. En vellykket veiledning krever at deltakerne tenker godt igjennom dem, og det er vårt klare inntrykk basert på erfaringer i denne piloten at dette er vanskelig å gjøre på noe annet enn ditt eget morsmål. I enkelte grupper var det tendenser til at når det snakkes norsk, begrenses kommunikasjonen foreldrene imellom, og kommunikasjonen foregår primært mellom veileder og foreldrene (lik figuren til venstre i figur 5.1). Når det blir åpnet for refleksjoner på morsmål, oppstår det i språkhomogene grupper mer kommunikasjon foreldrene imellom.

Foreldre sa selv at det at de var en språkhomogen gruppe, gjorde at de har et kulturelt fellesskap hvor mye forståelse kunne tas for gitt, samtidig som de som nesten ikke kan norsk, får utbytte av kurset. De som var gode i norsk, så også fordelene med å kunne snakke morsmålet sitt fordi det er nærmere hjertet deres, og fordi kulturfellesskapet gjør det tryggere. De sa samtidig at de var nysgjerrige på mødre fra andre språk/kulturer, og mente de kunne lære andre ting av dem. En fin bivirkning av kurset var at mødrene utvekslet telefonnumre og sa at nå kan vi ringe hverandre når vi trenger å snakke med noen om oppdragelse, de fikk et utvidet nettverk, og det at de har lite nettverk her, var noe som bekymret dem.

Som sitatet understreker, knyttes det enkelte ulemper til språkhomogenitet også. Det reduserer for eksempel muligheten for utveksling av erfaringer mellom foreldre av ulik bakgrunn. Likevel er vårt klare inntrykk at det er flere fordeler enn ulemper knyttet til å tilstrebe at foreldre kan snakke sitt eget morsmål.

I kun en gruppe var det overvekt av foreldre som hadde norsk som morsmål. I fem av tretten veiledninger ble norsk brukt som hovedspråk til tross for at dette ikke var foreldrenes eget morsmål. Gruppene var i hovedsak sammensatt av foreldre med ulik språkbakgrunn, og veilederne vurderte deltakerne norskkunnskaper som bra nok. Enkelte steder lå det også til grunn en forståelse av at veiledningen var en utvidet del av norskopplæringen. Utenom disse gruppene var det enten en tospråklig veileder eller så ble det brukt tolk. Veilederne som brukte tolk, understreket selv at dette var svært viktig for gjennomføringen, samtidig bød det på noen utfordringer. Der veiledningen ble holdt på mindre steder, var det ofte vanskelig å få tak i en tolk. Ett sted hadde de såpass problemer med å finne en tolk at gruppa måtte utsettes flere ganger. Det å introdusere tolk gir en ekstrautfordring når det kommer til å skape tillit. Kanskje visste deltakerne hvem vedkommende var fra før, eller de var usikre på om tolken ville følge samme taushetserklæring som resten av gruppa. Veilederne opplevde derfor bruken av tolk som en type nødvendig onde.

Bruk av tospråklig veileder blir de fleste steder trukket fram som en suksessfaktor. En utfordring ved bruk av tolk er at tolken sjelden har tilstrekkelig kunnskap om temaene, og det øker risikoen for at informasjon går tapt. Dette kommer man utenom ved bruk av tospråklig veileder. I tillegg har ofte de tospråklige veilederne spilt en vesentlig rolle i rekrutteringen av foreldre, som

diskutert i rekrutteringskapitlet. Vår klare anbefaling er at dersom denne typen foreldreveiledning skal tilbys i større skala, må det legges opp til bruk av tospråklig veileder hvis deltakerne er minoritetsforeldre. De tospråklige veilederne sitter på vital kunnskap, og bruk av minoritetsveiledere vil sannsynligvis øke sannsynligheten for gode relasjoner mellom veileder og gruppe samt innad i gruppa. Muligheten til å snakke eget morsmål er forankret i prinsippene til ICDP. Der veilederne har vurdert det dithen at norskkompetansen til deltakerne er høy nok til at veiledningen kan holdes på norsk, har vi erfart at mye refleksjon og diskusjon går tapt, sammenlignet med grupper der det er benyttet tospråklig veileder. Nesten uavhengig av språkkompetansen i et andrespråk vil det være noe annet å følge foreldreveiledningen på eget morsmål.

Relasjoner innad i gruppa

Samspillet innad i gruppa er sentralt for god gjennomføring av ICDP. Som det har blitt understreket over, er gruppedynamikk og deltakelse fra foreldre et sentralt premiss for vellykket ICDP-veiledning. I enhver gruppe dannes det ulike roller som kan bli fastlåste og statiske eller fungere som ressurser.

Schulerud & Friðjónsdóttir (2008) viser til Heaps (2005) kategorisering av typiske roller som oppstår i grupper: internleder, det tause medlem, portvakt, syndebukken, det avvikende medlem og det monopoliserende medlem. Dette er analytiske kategorier og bør ikke tolkes statistisk. De ulike rollene kan også innehas av forskjellige deltakere i ulike faser av gruppeprosessen.

Dette var alle roller vi i ulik grad identifiserte i observasjoner, og som kom fram i logger fra hvert møte ført i pennen av veilederne. I flere av gruppene er *internlederen* framtreddende. Dette er typisk en kvinne med god muntlig framstillingsevne, evne til refleksjon over egen atferd, evne til endring av egen atferd, evne til å sette seg inn i andres opplevelsesverden og evne til å lytte aktivt (Schulerud & Friðjónsdóttir 2008: 31). Dette er en rolle som beskrives og oppleves nærmest utelukkende positivt av både veiledere og foreldre. Schulerud & Friðjónsdóttir (2008: 31) understreker at denne typen foreldre lett kan få mye oppmerksomhet og bli for framtreddende. Det synes det også å ha vært tendenser til i gruppene vi har undersøkt, men fordelene veier likevel opp for ulempene. Nettopp denne typen foreldre trekkes fram som sentral forklaring på at man får til en gruppedynamikk preget av åpenhet, tillit og dialog mellom foreldrene.

Viktig å si at det er taushetsplikt – og der la vi listen. En startet da med å fortelle om tvangsinnleggelse. Da kom det som perler på en snor med en gang. Da er det litt trygt og godt. «Dette er livet, folkens», liksom. Da har vi gjort det. Der er nøkkelen. Å tørre å gjøre det. Det er ikke problemer jeg velter over på de andre. Da blir man jo personlig. Det handler om å være et menneske.

Det er mangel på forskning som ser nærmere på hvordan roller og gruppedynamikk kommer til uttrykk og påvirker implementering av ICDP. Dette bør undersøkes gjennom et bredt utvalg observasjoner gjennom hele veiledningsrekker, noe som ikke var mulig i denne studien.

Men med bakgrunn i våre data står tre variabler fram som sentrale for å forklare variasjon i gruppedynamikken. For det første påvirkes gruppedynamikk og roller av kjønns sammensetningen i gruppa, for det andre av språksammensetningen og for det tredje av hvordan foreldre er satt sammen med hensyn til utfordringsnivået (i hvor stor grad de strever med relasjon til sin ungdom).

Kjønns sammensetning – ulike erfaringer

Det er svært ulike oppfatninger om hvilken kjønns sammensetning som fungerer best. I gruppene vi har observert og intervjuet, er det en stor overvekt av kvinner, og i noen av gruppene var det kun lagt opp til at kvinner skulle delta. Andre har ikke organisert gruppene kjønnsdelt, men har likevel endt opp med flesteparten kvinner. Et interessant funn i denne sammenhengen er at veilederne ofte har helt klare meninger om hva som fungerer best, selv om meningene er sprikende.

Ja, jeg vil gjerne ha mødre og fedre i samme gruppe. I den gruppa som er nå, er det fire fedre. Har også hatt gruppe med én mamma og resten pappaer. Man kan sikkert ha rene fedregrupper, det vet jeg andre har hatt, men det har ikke vi hatt. [...] Men vi har hatt blandet nå, og det har vært fint.

Nei, vi har erfaring med at kvinnene blir friere og åpner seg lettere når det ikke er menn til stede. Veldig fint å være bare kvinner, for tillit og trygghet til å komme fram etter hvert med ærlige svar ble lettere. De deler felles erfaringer og kan sukke litt over mennene også. Og det blir plass til mye kvinnehumor og latter, gjenkjennelse og gjensidig støtte.

Sitatene illustrerer at det ikke er konsensus blant veilederne om kjønns sammensetning. Dette kan tolkes på mange måter, og sannsynligvis er dette, som sitatene antyder, bygget på egne erfaringer. Det kan illustrere at alle deltakerne er forskjellige, og det kan variere hvilke egenskaper ved deltakerne som veilederne tolker som avgjørende for gruppedynamikken. Der noen trekker fram situasjoner med dominerende menn i en gruppe, og begrunner bruken av rene mødregrupper med slike hendelser, forteller andre om dominerende mødre.

Det er mangel på systematisk forskning på effekten av kjønnsdelte eller sammensatte grupper, og basert på våre data er det vanskelig å konkludere om hvordan dette påvirker. Likevel oppleves nettopp kjønns sammensetning sentralt og trekkes fram av flere veiledere.

Mulighet for å snakke eget morsmål en fordel

Gruppene i dette forsøket hadde ulike språksammensetninger med en overvekt av deltakere med samme språklige bakgrunn. Som nevnt over ser vi at dette har innvirkning på samspillet innad i gruppa. Selv om norskkompetansen er på et relativt høyt nivå, kan det være utfordrende å dele de dype tankene på noe annet enn morsmålet ditt. I denne sammenhengen er det derfor viktig å understreke at etnisk bakgrunn godt kan være ulik i gruppa, men vår anbefaling er at gruppedeltakerne har felles morsmål. I møter vi observerte, var det tydelig at foreldrene hjalp hverandre med å forstå opplegget dersom noen ikke fikk det med seg.

Sammensetning av utfordringer

Dynamikken i gruppa påvirkes også av hvordan gruppa er satt sammen med hensyn til hvor mye foreldrene selv opplever at de strever. Det synes å være avgjørende at personer som inntar roller nært *internlederen* beskrevet over, ikke starter med å dele at han eller hun ikke har noen utfordringer. Flere grupper opplevde at enkelte foreldre tok ordet for å understreke mangelen på utfordringer med sin ungdom, og beskriver dette som noe veilederne må adressere for at det ikke skal påvirke gruppedynamikken negativt.

Første kvelden sa en mor at mødre fra deres hjemland er perfekte foreldre. Og jeg tenkte: Yey, dette blir interessant. Det jeg gjorde for å bryte det, var at jeg måtte si litt om min foreldrerolle, for at de skulle se at det er ikke perfekt. At alle foreldre ønsker det beste for barna sine, men de er ikke perfekte, og godt er det, for barn trenger ikke foreldre som er perfekte. I denne gruppa følte jeg aldri at vi kom til at de la tingene på bordet. [...] De fortalte om tingene sine som om det var noen andres, men både jeg og den andre veilederen vet jo om deres barn, så vi vet jo at de snakket om egne barn. Det var kanskje to mammaer der som kom litt mer fram, som sa til slutt at dette er kjempevanskelig og veldig slitsomt.

Ikke bare er dette noe som understrekes av veiledere i intervjuer og logger, men det er også noe foreldre trekker fram som sentralt: De ønsker å reflektere i gruppe sammen med noen som strever med noe av det samme. Da er det lettere å se at man ikke er alene, og knytte bånd. Dette styrker argumentet om spissede selekterte målgrupper. Likevel ser vi at dette i praksis er svært utfordrende og kanskje utopisk dersom tiltakene som tilbys, er prosjektfinansiert med kort tidshorisont og begrenset mulighet til å forankre veiledningen som et tiltak på tvers av sektorer lokalt.

Det sentrale for å bidra til god gruppedynamikk er altså ikke om foreldrene har store eller små utfordringer, men at de opplever å ha utfordringer som ligner hverandres. Samtidig er det antydninger i datamaterialet til at utfordringene foreldre strever med også kan være for store for ICDP. Jo eldre ungene er, og jo større utfordringer de har, jo mindre virksomt opplever veiledere ICDP.

Oppsummert anbefaler vi at det rekrutteres foreldre med lignende grad av utfordringer for at dynamikken i gruppa skal bli best mulig.

Oppsummering – erfaringer med å implementere ICDP lokalt

Implementeringen av prosjektet lokalt var preget av at veilederne var erfarne ved at de kjente godt til ICDP som metode. Likevel var det stor variasjon i hvordan og i hvilken grad tilpasningene til ungdomsforeldre gjennomsyret gjennomføringen. Noen veiledere fulgte opplegget slavisk, andre tilpasset på ulike måter og i ulik grad underveis, mens andre gjennomførte veiledningen mer eller mindre fristilt fra det tilpassede opplegget. Noe av årsaken til denne variasjonen kan forklares med at dokumentasjonen som lå til grunn for tilpasningene, ble opplevd å være for tynn. En PowerPoint-presentasjon med punkter, tilgang til en ressursbank utviklet i Tromsø og et felles seminar utgjorde dokumentasjonen av tilpasningene. For enkelte veiledere fungerte dette godt, de supplerte med egne erfaringer og fant relevante hjemmeoppgaver og tilpasset nivået til gruppa. Andre opplevde det svært krevende, og enkelte valgte å gå helt bort fra både hjemmeoppgaver generelt og opplegget som sådan.

Gjennomføringen var på tvers av gruppene preget av knapt med tid. Dette har to praktiske forklaringer. For det første melder et flertall av gruppene utfordringer med at deltakere ikke møtte opp i tide, og slik sett ble det mindre tid enn opprinnelig planlagt. For det andre varierte det hvor flinke deltakerne i gruppen var i norsk, noe som gjorde at ting måtte tolkes eller repeteres, og som også førte til at veilederne sjeldent kom gjennom det de skulle. En mer grunnleggende utfordring for gjennomføringen innenfor tiden er dilemmaet flere veiledere stod i når foreldre tok opp temaer eller hendelser som engasjerte dem, men som enten var på siden av tematikken som skulle diskuteres, eller som tok mye lengre tid enn det som var satt av. Å manøvrere tid og innhold i møte med en gruppe med foreldre som har et sterkt behov for å reflektere og dele i fellesskap, og som kanskje også strever i foreldrerollen, er svært krevende for veiledere. Dette er en utfordring som sannsynligvis er gjennomgående for foreldreveiledningsgrupper basert på ICDP generelt og ikke bare dette forsøket.

Gjennomføringen var ikke bare avhengig av praktiske hensyn, men som vist i kapittel 5 et resultat av det sosiale samspillet som oppstår mellom veilederpar, mellom veiledere og gruppa og innad i gruppa. Erfaringer fra dette prosjektet viser at det er et fortrinn at veilederne har veiledet sammen før. Videre antyder våre data at det er en fordel om veilederpar settes sammen av personer som er ulike langs akser som alder, kjønn, etnisitet, språkbakgrunn og erfaring. Ser man på hvordan veilederdynamikken påvirker implementeringen, er det også svært sentralt hvor åpen veileder(ne) er for tilpasninger

av ICDP. Vi ser nemlig at variasjonen i programtroskap ikke bare kan knyttes til manglende skriftliggjøring, men også til veiledernes holdninger til endringene. Blant veiledere som hadde grupper i dette forsøket, fantes det veiledere som kan karakteriseres som i) *programtro veiledere* som fulgte opplegget slavisk, ii) *tilpasningsdyktige veiledere* som møtte tilpasningene med nysgjerrighet, motivasjon og søkte å justere underveis i tråd med oppleggets hensikt, og iii) *kritisk erfarne veiledere* ved at de utviste en grunnleggende skeptisk holdning til endringene, anså de som forslag mer enn et fast opplegg og valgte i ulik grad å se bort fra dem da de opplevde at egen erfaring ga et bedre grunnlag for å møte foreldrene.

Også relasjonen som oppstår mellom gruppa og veileder, påvirker implementeringen. En sentral faktor som påvirker denne relasjonen, er hvor åpen og sårbar veileder velger å gjøre seg når det gjelder å dele personlige utfordringer. Videre påvirker også språksammensetningen av gruppa dynamikken mellom veileder og foreldre, spesielt bruk av tolk oppleves som lite hensiktsmessig. Vårt tydelige inntrykk er at det er en fordel å sette sammen grupper der foreldre får snakke sitt eget morsmål med veileder, med andre ord at det i minoritetspråklige grupper så langt det lar seg gjøre bør brukes minoritetsveiledere.

En siste sentral faktor som påvirker gjennomføringen, er relasjoner som oppstår innad i gruppa. I enhver gruppe oppstår ulike roller, og vi finner at *internlederen* i gruppa synes avgjørende for hva slags dynamikk som oppstår. Dersom den personen som tar ordet først, ofte er åpen, sårbar og deler utfordringer, synes dette å være vel så avgjørende for dynamikken som oppstår i veiledningen, som at veiledere åpner seg. I tillegg ser vi at kjønnsammensetning og det at foreldre opplever å ha lignende utfordringer som de andre, er sentralt for å få en gruppe der deltakerne får en god relasjon til hverandre.

6. Behov for foreldreveiledning

Rapporten så langt har vist erfaringene med gjennomføringen av forsøket og slik presentert tilbudet som ble gitt til et utvalg ungdomsforeldre. Et kjerne-spørsmål som ikke adresseres over, er imidlertid: Er det et behov for slik vei-ledning av ungdomsforeldre? Med utgangspunkt i intervjuer med deltakende foreldre om deres utfordringer i foreldreskapet, observasjon og intervjuer med veiledere identifiserer vi fire sentrale behov foreldre til ungdom har knyttet til foreldrerollen.

For det første er det et gjennomgående funn at foreldre opplever et behov for å snakke med noen om utfordringene man står i som forelder til ungdom. Der man i småbarnsfasen hadde helsestasjonen, barsegruppe og tett kontakt med barnehage og skole, beskriver mange at de ikke har naturlige arenaer for å samtale med andre foreldre eller fagpersoner om utfordringene knyttet til foreldrerollen i ungdomsfasen.

For det andre har foreldre behov for bistand til å få en bedre relasjon med sin ungdom. Ungdomstiden preges av at verden utenfor kjernefamilien tar stadig større del av livet, og mange foreldre opplever å miste både kontrollen og relasjonen uten å ha støtte eller kunnskap om hvordan en slik relasjon kan styrkes i denne fasen.

Disse behovene finner vi igjen på tvers av foreldregrupper og veilederer-faringer. I tillegg finner vi det vi har valgt å kalle minoritetsspesifikke behov, som henger sammen med det å skulle oppdra ungdom i et annet land enn du selv har vokst opp i. Det handler grunnleggende sett om kunnskapsbehov. For det første er det behov for kunnskap om normer for norsk barneoppdra-gelse og forventningsavklaringer: Hva er det vanlig at ungdom flest får lov til, og hvilken rolle spiller foreldre i norske ungdommers liv? For det andre er det behov for systemkunnskap. Intervjuer med foreldre og veiledere og ob-servasjoner av veiledninger underbygger et, for noen presserende, behov for å lære om norske institusjoner, og da især barnevernet. Frykt for barnevernet er for noen familier definerende for hvordan mange velger å utøve sin foreld-errolle i Norge.

I dette kapitlet vil vi presentere og underbygge disse fire behovene blant foreldre før vi i kapittel 7 ser nærmere på om tilbudet som er blitt gitt i dette forsøket, matcher behovene blant foreldrene.

Behov for å snakke med andre

Et gjennomgående trekk i alle samtaler vi hadde med foreldre, var at foreldreveiledningen ga mulighet til å møte foreldre i lignende situasjoner. Noen hadde i forkant av veiledningen hatt et bevisst forhold til dette som et udekket behov: De savnet noen å dele sine bekymringer og spørsmål knyttet til foreldreskapet med. Andre igjen hadde ikke reflektert over dette i forkant og ville ikke ha omtalt dette som et behov de hadde, men likevel opplevde de fellesskapet med andre foreldre som det viktigste de satt igjen med etter veiledningen. Det å dele erfaringer og få innblikk i at andre familier strever med det samme, er noe av det som blir trukket fram av flest foreldre som det viktigste de sitter igjen med etter veiledningen. I én gruppe delte en forelder at vedkommende egentlig ikke mente at det hadde kommet så mye ut av veiledningen for dem, men fortsatte å komme tilbake likevel. Under følger transkripsjon av samtalen som fulgte denne erkjennelsen:

Veileder: Hva er motivasjonen for å komme tilbake hit?

Deltaker: Grappa. Å høre hva andre deler.

Annen deltaker [bryter inn]: Det er kanskje det jeg har tenkt mest på siden sist, at dere faktisk går til det skrittet at hun [datteren] flytter ut. Jeg vet ikke hvordan jeg hadde taklet det.

Deltaker: Ja, det er jo en fallitterklæring, det er kanskje vanskeligere for [den andre forelder], men vi vet jo ikke hvor lenge det blir.

Annen deltaker: Jeg tror hun kommer til å se det på en helt annen måte nå, og tenke hvor stabile og flotte foreldre jeg har, og savne hjemmet.

Veileder: Det å bryte noen mønstre og få til en refleksjon.

Sitatet ovenfor illustrerer også at de andre deltakerne ofte bryter inn og gir råd på lik linje med veilederne. I flere av veiledningsgruppene vi observerte, gikk flere av deltakerne i gruppa i dialog om utfordringer sammen med vei-

lederne. Og i intervjuer med foreldre som deltok, vekter flere tilbakemeldinger fra andre deltakere som vel så viktige eller viktigere enn tilbakemeldinger fra veileder.

Dette er i tråd med grunnprinsippene for ICDP. Møtene er, som presentert i kapittel 2, bygget opp rundt dialog og felles refleksjon. Det forventes aktiv deltakelse fra foreldrenes side, både i gruppa og ved gjennomføring av hjemmeoppgaver mellom møtene. Man kan derfor argumentere at veiledere av grupper der foreldrene selv bidrar med den viktigste innputten, har innfridd forventningene. Et svært viktig prinsipp i ICDP er at foreldrene ikke skal instrueres. De skal nettopp inviteres til felles refleksjon og gjøres bevisste på sine egne ressurser. Pålegg og instruering anses ikke som virksomt. Fellesskapet er derfor svært sentralt for gjennomføringen av veiledningen.

Flere av foreldrene som deltok, hadde selv erfaring med annen foreldre-støtte. Noen hadde deltatt på ICDP-veiledning tidligere, mens andre igjen hadde mottatt individuell foreldrestøtte gjennom barnevernet, helsestasjon eller andre hjelpeinstanser. Flere av de som selv hadde denne erfaringen, opplevde det å få foreldreveiledning i gruppe som bedre og mer oppbyggende enn individuell oppfølging. En mor beskrev hvordan hun etter hvert møte med barnevernet følte seg mindre:

I lengden ble det mer belastning enn hjelp, men de [barnevernet] kunne ikke se det. De bare fortsatte. Jeg ble forminsket. Jeg følte meg liten i systemet. Jeg hadde ingen makt til å endre situasjonen. Ingen kontroll. Jeg måtte endre meg, men de så ikke helheten. De så ikke hvordan det var hjemme. De ville hjelpe, men de visste ikke hvordan.

Ikke alle tiltak passer for alle. Men de [barnevernet] spurte meg ikke om jeg følte at det hjalp, eller hva jeg trodde kunne hjelpe. De skulle ikke stå i det vanskelige i hverdagen. De så meg kun i disse timene. Jeg ønsket avlastning. Men de snakket om andre ting. De ville forandre hvordan jeg snakket med barna. Jeg følte at de behandlet symptomene.

Dette sitatet er et utdrag fra en gruppeveiledning vi fikk observere. Samtalen rundt denne morens negative erfaringer med individuell veiledning førte til en felles refleksjon og samtale rundt erfaringen med gruppeveiledning. Det var enighet på tvers av deltakerne om at veiledningen ikke hadde ført til samme følelse av underdanighet som den som ble beskrevet.

Gruppeveiledning som bygger på felles refleksjon, ser ut til å styrke foreldrenes eierskap til veiledningen. De er ikke bare mottaker av råd, men også en ressurs som selv kan bidra. I tillegg verdsettes nettopp den fleksibiliteten som veilederne strever med, som presentert i kapittel 5. Det oppleves ikke som et opplegg som er «ovenfra- og ned» med et pensum som skal gjennomgås, men en veiledning som tar foreldrene på alvor. Gjennom veiledningen møter de andre som sitter i samme båt, og som en forelder uttrykte det: «Det viktigste jeg har tatt med meg, er at jeg ikke føler meg så alene med mine problemer.»

I tillegg til at veiledning i grupper vektlegges som avgjørende i selve veiledningen, bidrar det med et viktig nettverk. For foreldre med minoritetsbakgrunn som har slekt og venner i andre land og kan stå alene i oppdragergjerningen, kan behovet for et nettverk rundt foreldrerollen føles ekstra presserende. I flere gruppesesjoner ble verdien av nettverk diskutert i forbindelse med at foreldrene ble bedt om å reflektere rundt egen oppvekst (for de fleste i møte to). Flere foreldre viste da til barneoppdragelse som et kollektivt ansvar i tråd med det kjente ordtaket som flere siterte «it takes a village to raise a child». Men her i Norge mangler de landsbyen. I flere grupper har foreldrene ambisjoner om å holde kontakten også etter at veiledningen er ferdig, nettopp fordi det har ført til et verdifullt nettverk av andre foreldre med erfaringer der utfordringer knyttet til oppvekst og foreldreskap kan løftes.

Selv om foreldre i ulik grad var bevisste på at de hadde behov for å snakke med andre, er dette en overordnet og sentral tilbakemelding fra deltakerne i ettertid. Noen hadde behov for å dele sin historie og sine bekymringer, mens andre hadde behov for å lytte og ta inn andres. Men de hadde en felles opplevelse av at det å motta veiledning i grupper var positivt.

Behov for å få en bedre relasjon med og forstå ungdommen

Ungdomstiden preges av biologiske og sosiale endringer. Mange foreldre opplever overgangen fra barndom til ungdomstid som spesielt krevende, og foreldre som tidligere har opplevd å mestre foreldrerollen, kan oppleve å gradvis miste det tette forholdet de hadde når barna var små. I denne perioden får foreldre mindre innsikt i barnets liv, og relasjonen blir derfor også mer avgjørende: Ungdommen må selv velge å dele fra sitt liv, man har ikke lenger full innsikt. Men hvordan skal man bygge en relasjon med en ungdom? Dette var et spørsmål de fleste foreldre strevde med, om enn i ulik grad.

Behovet for å få en bedre relasjon med ungdommen sin lå til grunn for mange foreldres valg om å bli med på veiledning. I motsetning til behovet for å snakke med andre var dette et behov de fleste foreldre hadde reflektert rundt i forkant av veiledningen. For noen hang det sammen med konkrete og til dels alvorlige bekymringer for hva ungdommen foretok seg utenfor husets fire vegger, for eksempel knyttet til rus og en tydelig avvisning fra ungdommens side. For det andre handlet det om mer subtile tegn på avstand og endret relasjon, for eksempel en opplevelse av å ikke forstå hvorfor ungdommen endrer atferd eller er trist uten å mestre det å komme i en god dialog med ungdommene og fungere som en god støtte.

Felles for foreldrene til ungdommene var et behov for å se at de som foreldre fortsatt er en viktig del for ungdommene – i en periode som kan preges av mer avstand – og behov for å vite hvordan man kan vise omsorg for ungdom i en slik fase, og hvordan man kan sette grenser. En del av veiledningsopplegget som hadde stor appell, er introduksjon til «ungdomshjernen», som i tråd med opplegget skulle gjennomgå i møte to. I essens presenterer veiledere en populærvitenskapelig framstilling av nyere hjerneforskning som viser at ungdommers hjerne ikke er ferdig utviklet. De ulike delene av hjernen gjennomgå, og foreldre får en innføring i hvordan ungdom i større grad enn voksne strever med impuls kontroll, planlegging og forståelse av konsekvenser. En slik tilnærming har appell fordi den tilbyr foreldre verktøy for å se ungdommene sine i et nytt lys, og den knytter mange av egenskapene som foreldre kan anse som negative, til biologi. På den måten fris foreldre også effektivt fra noe ansvar. Ungdommenes dårlige valg eller livsførsel er ikke et resultat av «mislykket oppdragelse», men påvirkes av den rivende utviklingen deres ungdom går gjennom. Likevel ser det ikke ut til at foreldrene opplever det som en forklaring som fritar de helt for ansvar. Enkelte veiledere bruker også innføringen i ungdomshjernen som en inngang til å understreke at ungdommer fremdeles har store omsorgsbehov, andre behov enn mindre barn, ja, men de er ikke voksne. De trenger gode relasjoner til sine omsorgsgivere for å klare å ta gode valg.

Flere foreldre reflekterer i møter med oss, i gruppeveiledninger vi har observert, og gjennom veiledere rundt hvordan deltakelse i veiledningen har endret deres relasjon til ungdommene. En mor forteller hvordan sønnen som tidligere har avvist henne, nå ved et tilfelle spurte om hun kun kunne bli med på åpen dag på skolen og komme med råd om hva han burde søke på. En annen mor forteller om hvordan sønnen kom hjem fra skolen og var sur mens hun laget middag til han. Hun sier at ved slike tilfeller ville hun normalt ha skjent på han og sendt han på rommet. Hun opplevde oppførselen uanstendig

og utaknemlig. På grunn av foreldreveiledningen valgte hun å reagere annerledes enn hun ellers ville gjort. Hun ga han rom til å være i fred, tilbød mat og søkte dialog med han når ting tilsynelatende hadde roet seg. Enden på visa var at sønnen åpnet seg om hvorfor han hadde vært sur, og moren tok grep for å støtte han i de utfordringene han stod i. Ifølge mor var årsaken til at hun mestret det å få en bedre relasjon med sønnen sin i dette eksempelet, knyttet direkte til hennes deltakelse i veiledningen.

Behov for kunnskap om normer for norsk barneoppdragelse

Våre analyser viser også at det finnes det vi kaller minoritetsspesifikke behov blant ungdomsforeldre. Det er ikke slik at behovene blant foreldre med minoritetsbakgrunn skiller seg vesentlig fra majoritetsforeldre, men det å oppdra ungdom i et annet land enn det du selv er oppvokst i, gir tilleggsutfordringer som man i mindre grad vil oppleve dersom man bor i det landet man selv vokste opp i. De minoritetsspesifikke behovene handler grunnleggende sett om kunnskapsbehov. For det første har alle foreldre behov for kunnskap om normer for norsk barneoppdragelse og forventningsavklaringer: Hva er det vanlig at ungdom flest får lov til, og hvilken rolle spiller foreldre i norske ungdommers liv?

For å manøvrere rollen som ungdomsforelder er det et behov for å vite hva som er gjengs oppfatning av for eksempel innetider, alkohol og relasjoner mellom jenter og gutter – og her kan det ofte være store sprik mellom minoritet og majoritet. Flere foreldre viste til at avstanden også framstod større når oppfatningen var bygget på rykter og antagelser. For eksempel var det i noen miljøer en antagelse om at ungdommer i Norge ikke har grenser.

For foreldre med minoritetsbakgrunn er utfordringen her todelt. For det første mangler de denne innsikten fordi de selv ikke har vokst opp under lignende forhold og derfor en referanseramme å forstå det ut fra. For det andre besitter ungdommene denne kunnskapen. Denne ubalansen i tilgangen på kunnskap påvirker maktbalansen i familiene på flere måter.

Et konkret eksempel på hvordan en slik ubalanse i kunnskap kan påvirke familiedynamikken, ble løftet av en mor i en veiledningstime vi observerte. Hun hadde gjennom dialog med andre foreldre etablert felles regler og grenser for ungdommene som gikk i samme klasse. Slik visste hun at grensene de hadde hjemme var i tråd med det foreldre født og oppvokst i Norge hadde. Likevel spilte sønnen på hennes minoritetsbakgrunn når han protesterte ved

å si ting som «du er bare en streng innvandreramma». Gjennom slike eksempler trukket frem i gruppene illustreres det hvordan grensesetting kompliseres, og kunnskapsubalansen i familien er noe større barn ofte aktivt tar i bruk i konflikter. Dette eksempelet illustrerer også at det ikke holder med ren kunnskap. Denne moren hadde god innsikt i hva som var «normale» grenser i deres norske miljø, men fordi sønnen generelt hadde mer innsikt i og kunnskap om det norske, opplevde hun likevel utfordrende å være sikker på egne avgjørelser. Dette mente flere at veiledningen hadde hjulpet dem med, ved at de nå hadde selvsikkerhet i sine avgjørelser og sin grensesetting overfor ungdommen.

I tillegg til et behov for kunnskap om normer og forventninger til ungdommene deler mange foreldre et behov for mer kunnskap om normer og forventninger til foreldrerollen. Foreldre vi snakket med, trakk fram at de mente det var en god ting at foreldre var såpass involvert i sine barns hverdag i det norske samfunnet, men at det var uvant for mange. Derfor forteller de at det kan være nytt at det for eksempel forventes at foreldre møter på foreldremøter på skolen, og at de trenger å bli fortalt verdien av dette. En mor forklarer dette med at mange minoritetsforeldre ikke møter opp, men at skolen heller ikke forklarer hvorfor det er viktig å møte. Hun mener skolen tenker at det er implisitt i barneoppdragelse at foreldrene skal være involvert i stor grad, men at disse foreldrene helt sikkert hadde møtt opp dersom de fikk dette forklart på en måte de kunne skjønne. I ungdomstiden er det heller ikke gitt at ungdommen vil informere foreldrene sine om det som skjer på skolen, og kanskje vil de heller at foreldrene skal bli hjemme enn å møte opp på foreldrekvelder.

Behov for systemkunnskap

I tillegg til kunnskap om normer og forventninger er det behov på tvers av grupper med minoritetsforeldre for mer kunnskap om lovverk og institusjoner, og da spesielt barnevernet. Flere veiledere beskriver hvordan barnevernet fikk mer oppmerksomhet enn planlagt, fordi foreldre var opptatt av dette. Poenget styrkes i våre møter med foreldre. Blant minoritetsforeldrene var barnevernet noe som opptok de fleste, enten fordi de selv fryktet barnevernet, eller fordi de var kritiske til at det hadde utviklet seg en fryktkultur blant foreldre de kjente.

En kombinasjon av begrenset systemkunnskap (om barnevern) og begrenset kunnskap om norske normer for barneoppdragelse bidrar til at (ofte feilaktige) rykter skaper frykt, som igjen påvirker foreldrerollen i negativ retning. En typisk forestilling handler om at i Norge settes det ikke grenser for

barna, og at minoritetsforeldre derfor opererer med langt færre og mer utydelige grenser i barneoppdragelsen enn det de ville gjort i hjemlandet – eller at de beholder de samme grensene, men er usikre på både hvorvidt dette er i tråd med normene her i landet, og om de er innenfor lovverket. For eksempel ble muligheten til å begrense ungdommens mulighet til å ha en kjæreste og da spesielt ha sex diskutert i flere veiledningsgrupper.

På samme måte som kunnskap om normer påvirker også ubalansen i systemkunnskap maktbalansen i familier, noe flere foreldre reflekterte rundt. De forteller at maktbalansen mellom barna og foreldrene er forskjøvet. De opplever at barna deres er integrert i det norske samfunnet i større grad enn dem selv, og at det gir dem nye typer pressmidler å bruke i konflikter med sine foreldre. Hvor lenge foreldrene i vårt utvalgt har vært i landet, varierer, men de gir likevel uttrykk for at barna deres forstår mer av det norske samfunnet enn de selv gjør. Dette bruker noen ungdommer som argument i krangler med sine foreldre, for eksempel nevnte flere foreldre at barna deres hadde truet med å ringe barnevernet hvis de ikke fikk det som de vil. Mange av disse foreldrene forteller også at de har fått økt selvtillit i foreldrerollen av å gå i veiledning, og at de nå har fått mer informasjon og føler at maktbalansen er blitt jevnere.

Noen ganger sier hun [datteren]: Jeg skal ringe barnevernet! Og da gir jeg telefonen til henne og sier: Vær så god, ring!

Og da sier hun: Okei, mamma, du er veldig flink nå, og du vet mange ting. Du skal snart være som vanlige nordmenn fordi du har lært masse regler og lover og sånne ting.

Oppsummert

I dette kapittelet har vi trukket fram fire behov som har vært sentrale for foreldre som har fått foreldreveiledning i forbindelse med dette prosjektet. To av behovene finner vi igjen på tvers av foreldregupper og veiledererfaringer. I tillegg finner vi det vi har valgt å kalle minoritetsspesifikke behov, som henger sammen med det å skulle oppdra ungdom i et annet land enn det du selv har vokst opp i.

Behovet for å snakke med noen er på mange måter overordnet andre behov. I intervjuer med foreldrene der behov for veiledning ble tematisert, var

det bred enighet om at formen (gruppeveiledning med felles refleksjon) var viktigere enn innholdet i veiledningen. En av foreldrene som understreket hvordan kunnskap om ungdomshjernen hadde vært sentralt, ble spurt om det var slik at dette egentlig like greit kunne blitt formidlet én til én eller i form av klasseromsundervisning. Dette var han sterkt uenig i:

Det er veldig annerledes når du sitter og diskuterer ekte liv og ekte problemer, enn å sitte og lese PowerPoint og innhold. Det er ikke det samme. Utveksling av erfaringer og opplevelser, det er like viktig, hvis ikke det viktigste.

7. Diskusjon

I kapittel 5 viste vi hvordan tilbudet som ble gitt til foreldrene, avviker fra den opprinnelige planen langs noen sentrale akser. Det var variasjon i innholdet som ble gjennomgått, og hvor tro veilederne forholdt seg til det tilpassede opplegget. I tillegg var det variasjon på tvers av grupper i sammensetningen av deltakere, for eksempel i språklig sammensetning og graden av utfordringer de opplevde med sine ungdommer. Det var også ulikheter i hvordan veilederparene fungerte sammen, og hvordan de forholdt seg til gruppa. Et sentralt spørsmål er likevel i hvilken grad tilbudet som ble gitt, matchet foreldrenes behov.

Matcher tilbudet behovet?

Foreldrene som deltok i gruppene, hadde alle en rekke individuelle grunner til å delta på veiledningen, og det var stor variasjon i hvordan de selv opplevde sine behov for foreldreveiledning. Likevel er det, som vist i kapittel 6, mulig å identifisere noen sentrale behov på tvers av foreldre og grupper. I det følgende avsnittet vil vi ta for oss disse fire behovene og si noe om i hvilken grad tilbudet som ble gitt, innfridde deltakernes behov.

Møte andre foreldre

Et overordnet behov identifisert i kapittel 5 handlet om behovet for å møte og komme i dialog med andre foreldre med lignende utfordringer. Dette er et behov som i aller høyeste grad har blitt dekket i denne foreldreveiledningen. På tvers av foreldre og grupper er det nettopp denne muligheten til å møte andre foreldre med utgangspunkt i felles refleksjon som står fram som det viktigste de tar med seg fra veiledningen. Med andre ord synes det som at oppleggets metode, at det er et gruppeveiledningstiltak, er en av de største styrkene til ICDP. Med utgangspunkt i foreldrenes tilbakemeldinger kan det hevdes at form synes å ha vært vel så viktig (om ikke viktigere) som innhold i dette forsøket. Som understreket i kapittel 4 illustrerer også observasjoner av veiledninger hvor avgjørende det er at det skapes en gruppedynamikk som

fremmer felles refleksjon. Det er imidlertid interessant å understreke at fellesskapet ble trukket fram som en viktig komponent også i grupper der gruppedynamikken ikke ble optimal.

Få en bedre relasjon med sin ungdom

Foreldre som deltok på veiledningen, delte et behov for å få en bedre relasjon med sine ungdommer. Selv om utgangspunktet varierte stort, var et sentralt premiss for å delta i veiledningen et ønske om å kunne skape bedre samspill med sin ungdom. Hovedmålet med ICDP-programmet er først og fremst å påvirke og forbedre kvaliteten av kontakt og samspill/relasjon mellom omsorgsgiver, vanligvis foreldre, og barn (Hundeide 2007: 4). Slik sett er ICDP et svært velegnet program for å adressere et slikt behov. For at bedring i samspill skal oppstå, er det, ifølge ICDP, nødvendig at omsorgsgiver har en positiv oppfatning av barnet, og at omsorgsgiver oppfatter barnet som en person med utviklingsmuligheter, en person som han/hun er glad i, og som han/hun kan identifisere seg empatisk med. Det er med vårt datagrunnlag ikke mulig å si noe sikkert om dette er noe foreldre er bedre i stand til etter deltakelse. Dette vil kreve en effektevaluering – altså en studie med det mål for øye å kartlegge om foreldrene som deltok, faktisk oppnådde en bedre relasjon med sine ungdommer, og om dette kan knyttes til deltakelse i ICDP.

Likevel er det sterke indikasjoner i våre data på at mange foreldre selv har opplevd bedring hjemme, noe de selv knyttet til deltakelsen i gruppeveiledningen. En gjennomgående tilbakemelding er økt bevissthet rundt foreldrerollen. Sitatet i boksen under illustrerer godt en endring i bevissthet og synet på relasjonen med ungdommen som gikk igjen i intervjuer. Der mange foreldre gikk inn i veiledningen med et ønske om å endre ungdommen, reflekterte de selv over at deres mål etter veiledningen var å endre seg selv.

Veileder: Hva har du fått ut av kurset?

Deltaker: Vi er i hvert fall ikke i noen posisjon til å endre henne [datteren], så vi må endre oss.

Ser man dette i lys av oppbygningen av ICDP, knytter dette behovet og denne endringen seg til det som omtales som den emosjonelle dialogen. ICDP framstilles ofte som et hus, der huset representerer barnet og relasjonen, og de ulike komponentene av programmet representeres av ulike bestanddeler i

huset. For å kunne starte å bygge huset (relasjonen med barnet) må det baseres på en stødig tomt. I ICDP-sammenheng er synet på eller oppfatningen av barnet denne tomten. For at man skal kunne bygge en god relasjon, må det baseres på empatisk identifikasjon av barnet, og foreldrene må se barnet som en person. Overført til sitatet over handler dette om at foreldre ikke skal se barnet som et problem som skal endres, men et (kanskje sårbart) barn med behov som kan møtes på gode og mindre gode måter. Muligheten og ansvaret for endring i relasjonen ligger hos foreldrene.

I ICDP-huset representerer den emosjonelle dialogen grunnmuren. Den emosjonelle dialogen handler grunnleggende sett om å legge grunnlaget for en god relasjon. Her vektet viktigheten av å vise at man er glad i ungdommen, å følge ungdommens initiativ, å ta del i ungdommens følelser og å gi ungdommen anerkjennelse. Slik legges grunnlaget for en god relasjon. De øvrige etasjene i ICDP-huset utgjøres av den meningsskapende dialogen som skal styrke foreldrenes evne til å støtte opp om barnets kognitive og moralske utvikling. Med andre ord kan dette først gjøres dersom man har bygget en grunnmur av kjærlighet og anerkjennelse. Taket i ICDP-huset består av den regulerende dialogen. Med andre ord er man avhengig av et positivt syn på ungdommen, kjærlighet og anerkjennelse (emosjonell dialog) og en relasjon der man kan hjelpe ungdommen å få grep om sin livsverden (meningsskapende dialog), før grenser kan settes på en god måte.

Når foreldrene beskriver bedring i relasjonen med sine ungdommer, bygger dette delvis på tematikk som er å finne i tomten og grunnmuren i ICDP-huset. Det handler om at de ser ungdommen sin på en annen måte, at de er mer bevisste på å anerkjenne ungdommen som person og vise kjærlighet. Ikke minst gjelder dette refleksjonen om at endring må skje i dem selv for at relasjonen skal endres. Men foreldrene viser også til tematikk knyttet til både den meningsskapende dialogen og den regulerende dialogen når bedringen i relasjonen forklares. For eksempel viser foreldre til hvordan teknikker som «gradert støtte» (et konsept som introduseres som del av den regulerende dialogen (taket) med vekt på at foreldre skal støtte ungdommen i ulike prosesser uten å ta over, og trekke seg ut gradvis ved å se etter små tegn på framgang) og «rulle med motstand» (en samtaleteknikk for samtaler der uenigheten er stor, som introduseres som del av den meningsskapende dialogen) har vært tips de har fått med seg som gjør at de møter ungdommene på andre måter, og på den måten bygger relasjonen.

Oppsummert er det viktig å understreke at det i denne studien ikke foreligger data som gjør det mulig å trekke konklusjoner om kausalitet i forholdet

mellom veiledning og bedring av relasjoner. Det er likevel tydelig at flere foreldre selv opplever at deltakelse har ført til endring og en forbedret relasjon med ungdommen. Med utgangspunkt i foreldrenes beskrivelser synes det ikke som om behovet for bedring av relasjonen utelukkende møtes av den emosjonelle dialogen i programmet, men handler om en bevisstgjøring som bygger på flere av programmets bestanddeler.

Kunnskap om normer og forventninger til foreldrerollen og ungdomstid

Behovet for kunnskap om normer og forventninger til foreldrerollen og ungdomstid er, som forklart i kapittel 6, knyttet spesielt til foreldre med minoritetsbakgrunn og det faktum at de oppdrar ungdommene sine i et annet samfunn med andre normer og forventninger enn det de selv vokste opp med.

Prinsipielt er dette tematikk som kunne ha falt innenfor rammen for ICDP, men som påpekt i kapittel 2 var tilpasningene til ungdomsforeldre gjort på bakgrunn av standardversjonen av ICDP, ikke minoritetsversjonen. Dette betyr at det i opplegget i utgangspunktet ikke var satt av tid til å gjennomgå dette i veiledningen. I opplæringen av veilederne som skulle gjennomføre veiledningen, ble krysskulturell oppvekst tematisert, men hvordan dette ble overført til praksis, varierte.

I møte to skulle foreldrene etter planen reflektere rundt egen oppvekst og ulikheter mellom egen oppvekst og egne barns oppvekst. Dette punktet brakte naturligvis opp diskusjoner rundt normer og forventninger til foreldreskap i Norge, og i flere grupper ble dette tematisert i dette møtet. I et mindre utvalg grupper ble dette tematisert i større grad, og det var eksempler på grupper der minoritetsutfordringer gjennomsyret tematikken i alle møtene.

Det er derfor ikke mulig å gi et entydig svar på tvers av gruppene på hvorvidt behovet for kunnskap om og forventninger til barneoppdragelse og foreldreskap ble møtt. Variasjonen er for stor – basert på logger, intervjuer og observasjoner er det klart at noen grupper møtte et slikt behov, mens andre ikke gjorde det, eller gjorde det i mindre grad, men da gjerne på bekostning av det tilpassede opplegget for ungdomsforeldre.

Kunnskap om institusjoner og systemer

Det siste behovet som trekkes fram i kapittel 6, handler om kunnskapsbehov om institusjoner og systemer, da spesielt barnevernet. ICDP er i utgangspunktet ikke et kurs som tilbyr informasjon om barnevern eller andre foreld-

rerelevante norgesfakta, så i prinsippet faller slike spørsmål utenfor programmet. Likevel ser vi på grunn av variasjonen i implementeringen lokalt at noen grupper tematiserte dette i større grad og slik dekket dette kunnskapsbehovet, men dette gjaldt ikke alle. I lys av at frykten for barnevernet er så sterk blant enkelte at det påvirker hvordan foreldrerollen utøves, er det verdt å diskutere om dette bør tematiseres tydeligere enn det programmet i dag legger opp til. Hvis dette skal gjøres, vil det imidlertid gå på bekostning av noe. Dersom det tilpassede opplegget var bygget på minoritetsversjonen, som tematiserer minoritetsspesifikke utfordringer og er bygget på tolv og ikke åtte møter, ville muligheten for å møte dette kunnskapsbehovet vært bedre.

Hva skal til for å lykkes?

Erfaringene fra dette forsøket gir gode innspill i den videre utviklingen av veiledning av ungdomsforeldre. Under har vi samlet et utvalg sentrale implikasjoner og anbefalinger basert i innsikten denne evalueringen har ført til.

Implikasjoner og anbefalinger på nasjonalt nivå

Rekruttering

- Erfaringene fra dette forsøket viser tydelig at vellykket rekruttering av selektive målgrupper krever forankring hos andre deler av kommune/bydel enn de som tildeles ansvaret for gjennomføring. Det er ikke mulig å forankre et prosjekt og føle eierskap til og forståelse for et tiltak dersom det gjennomføres prosjektbasert med begrensede ressurser med henhold til både tid og penger.
- Det er sannsynlig at dersom veiledning av ungdomsforeldre tilbys som en permanent del av kommunens/bydelens tiltaksapparat, vil flere av utfordringene med rekruttering begrenses dersom tilbudet gjøres kjent hos alle aktører som på ulike måter kommer i dialog med foreldre til ungdom.
- Dersom det ikke er muligheter for å involvere andre aktører i forkant av veiledningen, vil rekruttering avhenge av nettverket og tillitsrelasjonene til de personene som tildeles ansvaret for prosjektet.

Tilpasninger av ICDP

- Tilpasningen av ICDP til ungdomsforeldre framstår i lys av dette forsøket som både relevant og god, men det er behov for mer skriftlig materiale dersom dette skal tilbys i flere kommuner/bydeler.
- God opplæring kan kompensere for detaljert skriftlig materiale, men dette gjør opplegget mer sårbart da gjennomføring av opplegget i tråd med intensjonene avhenger av den enkelte veileders hukommelse, notater og evne til å omsette dette til konkrete planer. Et slikt skriftlig materiale bør inkludere forslag til hjemmeoppgaver og sensitiveringsmetoder som kan passe for foreldre til ungdom, også til foreldre som i det daglige har lite kontakt med sin ungdom.
- Det bør utvikles en mal for hvordan tilpasninger av ICDP til ungdomsforeldre best kan gjennomføres basert på minoritetsversjonen av programmet. Og det bør anbefales at veiledning av foreldre med minoritetsbakgrunn skal bygge på dette. Dette vil sikre minoritetsspråklig veileder og gi større mulighet til å inkludere informasjonsbehovet identifisert i denne studien.

Kunnskapsbehov

- Det er behov for mer kunnskap om hva slags rekrutteringsstrategier som er mest virksomme. Funn fra denne studien underbygger viktigheten av å bygge på tillitsrelasjoner, men hvordan programmet best kan presenteres i møter med foreldre, og hva som er avgjørende for at foreldre deltar eller ikke, er det i dag begrenset kunnskap om.
- Det er behov for mer kunnskap om implementering av ICDP lokalt. Funn fra denne studien indikerer stor variasjon i hvor programtro veiledere er i gjennomføringen, og hvordan dilemmaer som oppstår i møter med foreldre, løses på ulike måter. Videre forskning på dette bør følge veiledningen over tid. Dette vil blant annet kunne gi verdifull innsikt og forståelse for hvorfor noen grupper klarer å etablere tillit og godt klima for refleksjon tidlig, mens andre strever, og hvorfor noen opplever hjemmeoppgaver som sentralt og avgjørende, mens andre ikke gjør det. Denne evalueringen ga kun innsyn i et mindre utvalg faktiske veiledningsmøter, og innsikten ble derfor svært avhengig av veileders egne beskrivelse og opplevelser – det er behov for å se nærmere på slik veiledning uten å måtte gjøre det gjennom veileders egne øyne.

- Det er behov for mer innsikt i hvordan foreldre erfarer det å være med på veiledning i relasjonen til egne barn. Videre trengs det kunnskap om hvordan ungdommene opplever dette, merker de noen forskjell? Dette vil kunne gi økt innsikt i hvilken grad, hvordan og hvorfor ICDP-veiledning påvirker (eller ikke påvirker) foreldre som deltar og hva er mest avgjørende for god gruppeveiledning.

Implikasjoner og anbefalinger på lokalt nivå

- I rekruttering av foreldre bør det tilstrebes å rekruttere foreldre med lignende utfordringer. I lys av erfaringene gjort i dette forsøket vil ICDP kunne oppleves nyttig for foreldre med både små og store bekymringer knyttet til sine ungdommer, men det er grunn til å tro at ICDP sannsynligvis er mest virksomt før problemer er blitt for alvorlige og ungdommene for gamle. Når barna ikke bor hjemme og problemene med rus eller lignende er store, kreves andre tiltak – men erfaringene viser likevel at bevisstgjøring kan oppleves relevant.
- Det bør tilstrebes å gjennomføre veiledning i språkheterogene grupper. Så langt det lar seg gjøre, bør foreldrene veiledes på deres eget morsmål.

Implikasjoner og anbefalinger på veiledernivå

- ICDP er ikke et manualisert program, noe som stiller store krav til hver enkelt veileder. Dette tilsier at det må satser på og investeres i god opplæring og oppfølging av veiledere underveis.
- Basert på erfaringene fra dette forsøket bør veiledere som gjennomfører ICDP-veiledning,
 - vise sårbarhet/åpenhet
 - være åpne for nye tilpasninger
 - snakke deltakernes morsmål
 - styrkes i hvordan de skal løse dilemmaet med å komme gjennom innholdet og møte foreldrenes behov for å snakke

Referanser

- Bjørnstad, S. (2015). *International Child Development Programme (ICDP)*. Oslo: Regionsenter for barn og unges psykiske helse.
- Bråten, B. & Sønsterudbråten, S. (2017). *Veiledningserfaringer. Forsøk med veiledning (ICDP) av foreldre med radikaliseringsbekymringer og foreldre i asylmottak*. Fafo-rapport 2017:12. Oslo: Fafo.
- Bråten, B. & Sønsterudbråten, S. (2016). *Foreldreveiledning – virker det?* Fafo-rapport 2016: 29. Oslo: Fafo.
- Bufdir (2016). *Håndbok for ICDP-veiledere. International Child Development Programme*. Oslo: Bufdir.
- Hundeide, K. (2007). *Innføring i ICDP programmet*. Moss: Stiftelsen ICDP.
- Rye, H. (2002). *Tidlig hjelp til bedre samspill (2. utgave)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Schulerud, M. & Friðjónsdóttir, K. L. (2008). *ICDP Ungdom*. Rapport fra prosjekt 2007/2008.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

«It takes a village»

Denne rapporten sammenfatter funn fra en evaluering av et forsøk med foreldreveiledning basert på ICDP, rettet mot foreldre som var bekymret for sine ungdommer. Et overordnet inntrykk fra evalueringen er at foreldre til ungdom i større grad opplever å stå alene sammenlignet med når barna var små. Foreldre med minoritetsbakgrunn, som utgjorde majoriteten av deltakerne, kan oppleve det som ekstra vanskelig å stå alene på grunn av begrenset nettverk. Evalueringen underbygger behovet for å utvikle et tilbud om støtte til ungdomsforeldre, og erfaringene fra dette forsøket viser at gruppeveiledning basert på ICDP kan være et fruktbart utgangspunkt. Samtidig viser erfaringene at implementering av veiledning kan være utfordrende. Rekruttering er vanskelig når ungdomsforeldre skal nås, og uten tverrsektoriell innsats blir rekrutteringen vilkårlig. Veiledning er dessuten ekstra krevende i grupper med varierende norskkunnskaper og når nye opplegg skal testes ut.

Borggata 2B
Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafos.no

Fafos-rapport 2018:23
ISBN 978-82-324-0453-7
ISSN 0801-6143
Bestillingsnr. 20672